

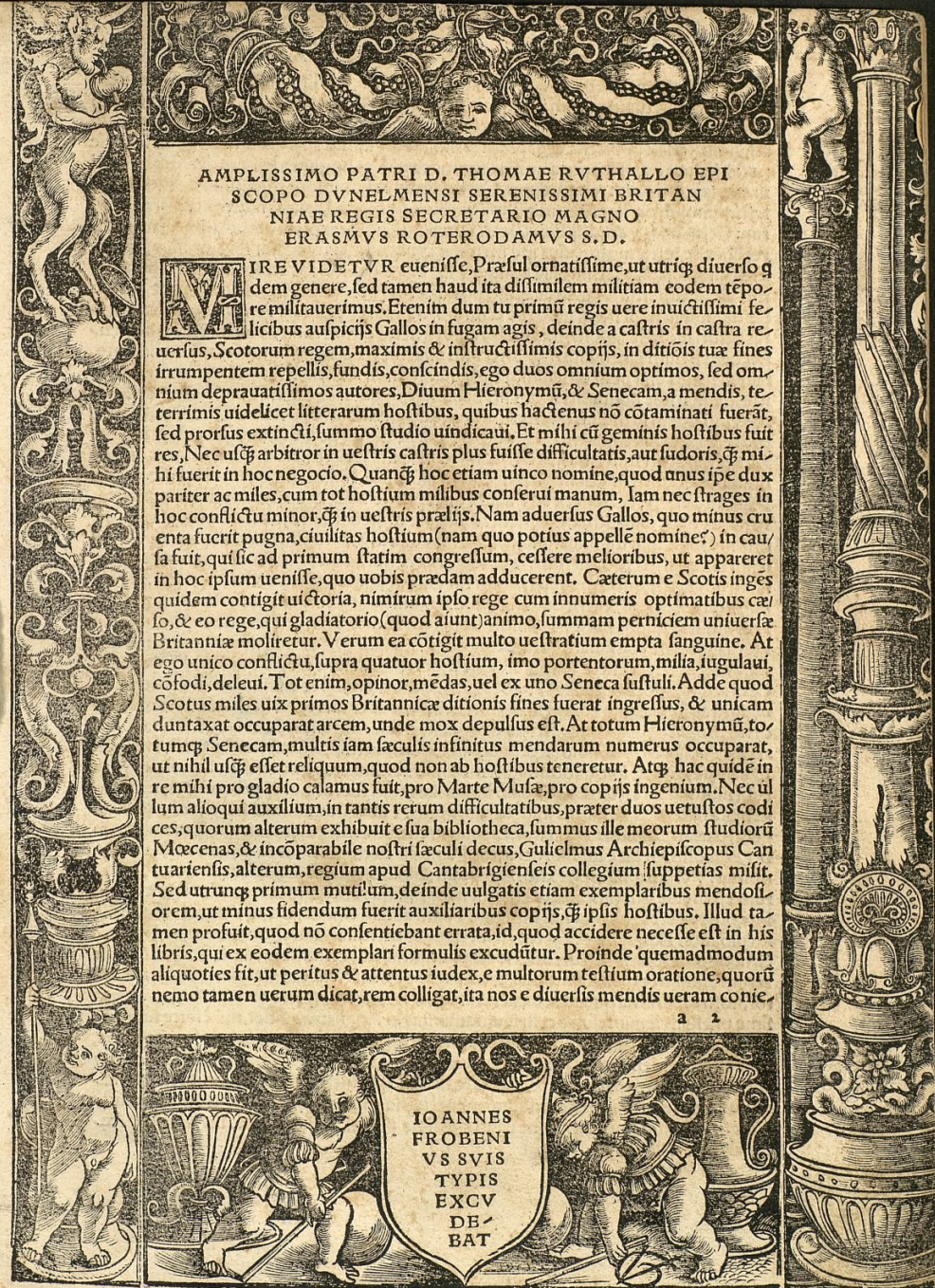
Opera H-6-37

[Handwritten scribbles in blue ink]

AMPLISSIMO PATRI D. THOMAE RVTHALLO EPI
SCOPO DVNELMENSI SERENISSIMI BRITAN
NIAE REGIS SECRETARIO MAGNO
ERASMVS ROTERODAMVS S. D.

MIRE VIDETVR euenisse, Praesul ornatissime, ut utriq; diuerso g
dem genere, sed tamen haud ita dissimilem militiam eodem tepo
re militauerimus. Etenim dum tu primū regis uere inuictissimi fe
licibus auspicijs Gallos in fugam agis, deinde a castris in castra re
uerlus, Scotorum regem, maximis & instructissimis copijs, in ditiosis tuae fines
irrupentem repellis, fundis, conscindis, ego duos omnium optimos, sed om
nium deprauatissimos autores, Diuum Hieronymū, & Senecam, a mendis, te
rerrimis uidelicet litterarum hostibus, quibus haecenus nō cōtaminati fuerāt,
sed prorsus extincti, summo studio uindicaui. Et mihi cū geminis hostibus fuit
res, Nec usq; arbitror in uestris castris plus fuisse difficultatis, aut sudoris, q̄ mi
hi fuerit in hoc negotio. Quāq; hoc etiam uinco nomine, quod unus ipse dux
pariter ac miles, cum tot hostium milibus conserui manum, iam nec strages in
hoc conflictu minor, q̄ in uestris praesidijs. Nam aduersus Gallos, quo minus cru
enta fuerit pugna, ciuilitas hostium (nam quo potius appellē nomine) in cau
sa fuit, qui sic ad primum statim congressum, cessere melioribus, ut appareret
in hoc ipsum uenisse, quo uobis praedam adducerent. Ceterum e Scotis ingēs
quidem contigit uictoria, nimirum ipso rege cum innumeris optimatibus cae
so, & eo rege, qui gladiatorio (quod aiunt) animo, summam perniciem uniuersae
Britanniae moliretur. Verum ea cōtigit multo uestratium empta sanguine. At
ego unico conflictu, supra quatuor hostium, imo portentorum, milia, iugulaui,
cōfodi, deleui. Tot enim, opinor, mēdas, uel ex uno Seneca suffuli. Adde quod
Scotus miles uix primos Britannicae ditiosis fines fuerat ingressus, & unicam
duntaxat occuparat arcem, unde mox depulsus est. At totum Hieronymū, to
tumq; Senecam, multis iam saeculis infinitis mendarum numerus occuparat,
ut nihil usq; esset reliquum, quod non ab hostibus teneretur. Atq; hac quidē in
re mihi pro gladio calamus fuit, pro Marte Musa, pro copijs ingenium. Nec ul
lum alioqui auxiliū, in tantis rerum difficultatibus, praeter duos uetuscos codi
ces, quorum alterum exhibuit e sua bibliotheca, summus ille meorum studiorū
Mæcenās, & incōparabile nostri saeculi decus, Gulielmus Archiepiscopus Can
tuariensis, alterum, regium apud Cantabrigienseis collegium suppeticas misit.
Sed utrunq; primum mutilum, deinde uulgatis etiam exemplaribus mendosi
orem, ut minus fidendum fuerit auxiliarijs copijs, q̄ ipsis hostibus. Illud ta
men profuit, quod nō consentiebant errata, id, quod accidere necesse est in his
libris, qui ex eodem exemplari formulis excudūtur. Proinde quemadmodum
aliquoties fit, ut peritus & attentus iudex, e multorum testium oratione, quorū
nemo tamen uerum dicat, rem colligat, ita nos e diuersis mendis ueram conie.

2 2

cimus lectionem. Ad hæc permulta uelut ofsecimus, ipsa litterarū & apicū secuti uestigia. In nōnullis diuinandum fuit, quanquā id quidem fecimus parcius, non ignari sacram esse rem, tantorum uirorum monumenta, & in his non modo circūspicte, uerum etiam religiose uersari oportere. Quapropter multa reliquimus alijs excutienda. Quæ falso Seneca titulum occupant, ea non resecimus quidem, ne quid a lectore desideraret, sed in extremum locum relegauimus. Cætera ordine comodiore digessimus. Ad didimus festiuissimum pariter & eruditissimū libellum de morte Claudij, nuper in nostra reperit Germania, & eruditissimis Beati Rhenani scholijs explanatum. Atq; utinam extaret liber de terræ motu, cuius ipse meminit in naturalibus questionibus, & alius item de matrimonio, cuius testimoniū adducit Hieronymus, scribens aduersus Iouinianū, ac ter tuis ille de superstitione, unde quædam ad uerbum recenset Augustinus in ope, cui titulus de ciuitate dei. Neq; uero me clam erat nullum esse laboris genus, quod plus adferat auctori molestia, gloria minus. Sic enim fructus omnis redit ad lectorem, ut nec sentiat beneficium emendatoris. Porro cum nihil magis pereat, quod confertur ingrato, tamen magis etiā perit officium, quod cōferri in non sentiente. Atq; id cū haud nesciremus, tamen hoc honoris duobus his habendū putauimus. Si quidem unū habemus Hieronymū, quem in diuinis litteris, Græciæ quoq; possumus opponere. Quo si careamus, profecto non uideo, quem omnino pducere possimus uere dignum Theologi nomine. Liceat modo uerum fateri. Et Senecam tanti fecit Diuus Hieronymus, ut hunc unū ex omnibus ethnicis in Catalogo scriptorum illustrū recensuerit, nō tam ob epistolas illas Pauli ad Senecā, & Senecæ ad Paulū (quas nec a Paulo, nec a Seneca scriptas, pbe nouerat, uir naris emūctissima, tamen ad auctoris comédationē, hoc est abusus prætexit) quod hunc unū dignum iudicari, qui non Christianus a Christianis legeretur. Nihil enim huius præceptis sanctus. Tantoq; ardore hortat ad honesta, ut profus appareat illum hoc egisse, quod præcepit. Solus hic animū auocat ad res cœlestes, erigit ad rerū uulgariū cōtemptū, inserit odiū turpitudinis, inflamat ad amorē honesti. Deniq; meliorem dimittit, quisq; hunc hoc animo sumperit in manus, ut melior esse cupiat. Nec enim me magnopere commouent ueteres quorundā calumnia, quorum nemo tamen uitā hominis ausus est incescere, sed in dictione modo desiderant, nescio quid. Caligula Senecæ orationē appellauit harenā sine calce. Sed idē Vergiliū & Liuium adeo contempfit, ut parū abfuerit, quin eorum imagines ex omnibus eraderet bibliotheca. Genus dicendi nō probat Quintilianus, sed ita uituperat, ut summā pene tribuat laudē. Taxat hunc acrius A. Gellius, sed immodico quodam Ciceronis studio, Senecæ q̄ par est, iniquior. Quancūq; est, quod ipse quoq; mutari malim. Offendunt uerba quædam humiliora, & alibi submolesta est senilis quædam loquacitas, tum loci nōnunquā procaciora, epiphonemata suffrigida, sermonis impetus abruptus. Tum quod abunde sibi tribuit, alieni ingenij parum candidus aestimator. Etenim in controuersijs, dictū mirum, q̄ uix uillam pbet, q̄ multos uelut e sublimi derideat. Proinde exemplū illius in ipsum, ut fit, recidit, opinor. Verum quis unquā extitit auctor tam absolutus, ut nihil in eo requireretur? Tantum est in hoc sanctimoniam, ut etiam si infantissimus esset, tamen legendus fuerit omnibus, quibus est bene uiuendi studium. Tantū autem eloquentiæ, ut eloquentissimū illo sæculo, inter eloquentiæ proceres haberetur, & periclitaretur Quintilianus, ne inuidere Senecæ putaretur. Neq; uero me fugit, plurimū adhuc restitisse mēdārū, sed quæ sine uerterum auxilio codicū submoueri, uix ab ipso possent Seneca. Hic igitur tā salutaris auctor, nostra industria quoad licuit restitutus, tui nominis auspicijs exhibit in lucem ornatissime præsul. Memini cum e castris ultramarinis in Angliam redisset, mihi forte tum ob uisio nonnihil de Gallicanis manubijs impertijt tua benignitas, ut qui belli fuerā expers, non essem tamen expers prædæ. Ego uicissim meæ trophæa militiæ tibi dedico, consertocrog, ne tot tuis prouocatus & officijs & beneficijs, uidere omnino tuorum in me magnitudinem meritorum, uel dissimulare, uel non agnoscere, quorum alterum ingrati tudinis sit, alterum stuporis. Bene uale clarissime præsul. Basileæ, Nonis Martijs. Anno salutis, M. D. XV.

Vm permulta sint, uel ad mores, uel ad institutionē uitæ, a sapientissimis hominibus præclare & scripta, & præcepta, quæ nos ad rectam uiuendi rationē facile inflammare, atq; excitare debeant, uel præstantissimorū hominū auctoritate, uel clarissimis exemplis adductos, tamē nescio quomodo obfufdesimus, & in tot, tantisq; bonarū artium disciplinis, nihil pficiētes, desidia quadā dormitamus, neq; animi aduertimus, quāto in honore, & immortalī gloria semper flourerint hi, qui se totos ad ea studia cōtulerūt, quibus res secundæ ornantur, & aduersæ æquo animo feruntur, quales fuerūt hi, qui multa, quæ uitam, aut meliorē facerent, aut beatam, non minus copiose, q̄ grauius conscripserunt. Hi uero cum in altissimas rerum cogitationes animū suum demitterent, animaduertentq; hoc idem & alios sæpe antea fecisse, qui sapientis nomen adepti sunt, existimarūt necessario a se quoq; faciendū, ut non prius illa constituerent, q̄ ab eis fuissent hominū mores, atq; urbium constituti, qui cū in his elaborarint, quibus perspectis, atq; cognitis, ex bonis meliores efficerētur, si quis sensus inferis, sane debent id grauius, molesteq; ferre, cum intelligant se nihil uigiljs suis, nihil curis, nihil deniq; cogitationibus tale quicquid peperisse, atq; consecutos esse, quod ad horum temporū institutionē, disciplināq; proficeret. Heu mētes ignara, o uana hominū cogitationes. Nihil enim bonum putamus, nisi quod uulgi opinio iudicat, quod in fortunæ temeritate positū est, & collocatum. Ea uero, quorū gradibus homines in cœlum ascēdisse phibētur, irrita atq; inania putamus. Quo fit, ut cū inde usq; eiusmodi praua cogitatio per hominū mentes serpsit, res nostræ semper in peius collapsæ sint. Creuit enim libido, præ aucta est auaricia, dominatur uoluptas, quæ rationi inimica est, & mentis, ut ita dicam, præstringit oculos, ut quod uere bonum sit, nequeat internoscere, & sincera a fucatis discernere. Quæ cum ita sint uiri optimi, illud recte factum censeo, & in primis etiā, atq; etiā colaudo, ut sapientissimorū hominū præceptis pareamus, ne scriptura cū ipsis uanescat, uisitoribus. Multa enim sunt ipsi accuratissime, ornatisimeq; conscripta, atq; illustrata, quæ si prosequi uoluerimus, & fama, & immortalis nos afficiēt gloria. Quorum Solon & Socrates & Plato nobilissimī philosophi, principes extiterunt. Multi præterea alij & ipsi sapientes habitū, quos inter, hic, de quo uerba facturus, Lucius Annaeus Seneca haud immerito commemorandus est. Cum enim omnis philosophiæ ratio foret a nostris ueteribus in treis partes distributa, naturalem uidelicet siue physicam, moralem, atq; in eam discedi rationem, quam dialecticā uocant, illud certe constat, eam quoq; partem, quæ de moribus erat summo ingenio & maxima cura Aristotelem fuisse cōplexū, perfectissimeq; de eius partibus differuisse. Nam cum illis suis Ethicis partem illam, quæ monastica dicitur, pfecisset, œconomica fuit ab eo, si famā credere est, tanta diligentia conscripta, ut neq; aptius, neq; sanctius a quoquā in rem familiarem præcipi, conscribiq; potuerit. Quo genere philosophiā nihil mihi uideri solet admirabilius, q̄ in actiōe magis, q̄ in cognitiōe repositū sit. Nam semper hoc animo fui, & mecū sentire doctissimos homines sæpe intellexi, nullā ex omnibus artibus, ac disciplinis esse, quæ societati hominū ad beate uiuendum magis sit necessaria, q̄ hæc una, quæ de ratione uiuendi extat. Cum igitur inter eos, qui in primis numerantur, facile omnium princeps in his existat Aristoteles, neminem tamē habeo, neq; ex nostris Latinis, neq; ex Græcis, quem ad rationem earum actionū, quas a bono uiro exposcimus, Lucio Senecæ comparem. Ut enim uir ille summus Græcorum Aristoteles uirtutem constituit, ita hic noster Latinis, quales oportet ex uirtute actiones prodire, mira exhortatione demonstrauit. Non itaq; immerito dictus, uitæ magister ab omnibus nostræ ætatis hominibus. Quippe, qui omnē philosophiæ fructum in actione constituit, ut ei difficile sit honeste uiuere, qui huius adhortationes, ac præcepta nō legerit, quorum referentissimī sunt omnes eius libri, quos cum legimus, quem philosophum non contenimus? Sed quoque nam de huius hominis cōtinentia, integritate, ac sapientiā nunquā satis dici posset, pauca de eius natione, uita, ac genere subiiciemus. Lucius quidem Annaeus Seneca, natione Hispanus, genere Cordubensis, professio uero Stoicus, nō minus uita conspicuus, q̄ scientiā præclarus extitit. Hic a Cneo Domitio Aenobarbo, qui cū Romano exercitū missus fuerat ad expugnandam ualidissimā ciuitatem hispaniæ Cordubam, quæ a Romanorū imperio descuerat, captus cum duobus fratribus, lunio Anneo Gallione, & Lucio Anneo Meli

la patre Lucani poeta, libertate donatus est. Hic se Romam cum fratribus, ac nepote hor-
 tatu Domitij potissimum contulit. Vbi tanto in honore ab omnibus habitus est, ut a nonnul-
 lis creditum sit Claudium imperatorem inde causam indignationis, aut odij in Senecam tra-
 xisse, Proinde Claudij, siue ab inuidis hominibus ita impulsus fuerit, siue naturae uitio Sei-
 necae in Corsica exilio relegauit. Cuius rei meminit idem in Octauia, quando inquit, Quid
 me potens fortuna, fallaci mihi Blandita uultu, sorte contentu mea Alte extulisti, grauius ut
 rueret, edita Receptus arce, totq; perspiceret moetus? Meliusq; lateba, pcul ab inuidia mai-
 lis Remorus, inter corsici rupes maris. Vbi liber animus, & sui iuris, mihi Semp uacabat, stu-
 dia recolenti mea. Posteaq; uero Claudius morte affecisset Messalinam uxore propter pu-
 blicu ei pellicatu, sibi assumpsit Agrippinam Germanici filiam, olim Cnei Domitij uxore,
 & Neronis matrem. Haec a Claudio, Seneca restitutionem impetrauit, Cui Neronis cura
 cu esset a Claudio, atq; Agrippina mandata, mortuo Claudio tantu eius potetia, atq; opes
 creuerunt, ut multoru inuidiam excitarent. Fuit enim cosul, ac senator, & Neronis prae-
 ptor, & diu apud eum potentissimus, ita ut q; diu Nero pietatem simulauit, & optimi prin-
 cipis officio uisus fungi, nihil sine consilio Seneca ab imperatore transigeretur, postea ue-
 ro q; Pompeiam Sabinam quaestorio patre natam, equiti Romano ante nupta, prius occi-
 so uiro, iussu eius duodecimo die post diuortiu Octauia, quam sub sterilitatis nomine ab-
 dicauit, in matrimoniu accepisse creditu est, ab hac muliere copiratu in mortem Seneca,
 siue quia Neronē saepe conatus erat, ab amore huius mulieris retrahere, cum adhuc uiuen-
 te Octauia, ipsam in concubinam haberet, siue quia sciebat non placere Seneca, quae cu Ner-
 one diceret ac faceret. Qua re rognita, sapientissimus uir Seneca statuit a Nerone ociu, &
 quietem impetrare, & se proflus ab omni procuratione ciuili, & curia abstinere, quo tuti-
 or senectus eius foret. Octauit itaq; Neronem, ut omneis fortunas, & opes suas acciperet,
 & honores suos ad alterum deferret, fretus excusatione aduersa ualetudinis & senectutis
 suae, quae indies magis ingrauescebat. Peruagabatur itaq; rura Campania, & alia loca, urbi
 adiacentia, in qua uelut peregrinatione, bonam, magnaq; partem epistolaru ad Luciliu co-
 scripsit. Reuersus forte illis diebus Seneca fuerat de Campania, ac in Nomētānū uillam su-
 am diuerterat, ad quam Nero misit Sillanum tribunū pratoriae cohortis, cu iam aduēse-
 rateret & circumdedit uillam militibus, intrauitq; domū Senecae, ubi inuenit eum conan-
 tem cum Paulina uxore, duobusq; amicis, cui Neronis mandata exposuit, in quibus conti-
 nebatur, quod uel spontanea sibi mortem consciret, uel quod ipse sibi constitueret mortis
 genus subiret. Causa uero motis afferebatur, quod Seneca odio Neronis se ab urbe abdu-
 xerat, neq; amicis suis laborantibus aderat. Cui Seneca maxima animi constantia sic respō-
 dit, neq; se ab amicis abfuisse, neq; quenq; ab se destitutum esse, aut negligetia, aut desidia,
 sed se pluris ociu suū facere, q; ullius hominis amicitia, se olim alijs, modo sibi & cōteplā-
 tioni naturae uacare, quod autē Neronē odio haberet, satis ei psuasum esse Neronē ista non
 credere, proinde & de morte & uita ei? ita statueret, ut sibi placuisset, se nihil habere, cur
 mortem optaret, neq; in morte quicq; mali cognoscere, cur ipse uitam desideraret, seq; iam
 eo peruenisse, ut neq; pro hac, neq; pro illa uotum ullum Dijs aut hominibus faceret. Tūc
 Sillanus, munita custodibus uilla & domo Senecae, reuersus ad Neronē, cui, praesente Pō-
 peia renunciauit, quae fecisset, qua re audita, interrogauit Nero Sillanum, quod uultu sibi ea
 se nunciari audiuisset, cui respondit se nullum in Seneca uidisse timoris uestigiū. Remi-
 sit ergo Nero tribunū ad Senecā, ut ea maturaret quae paulo ante sibi mandata essent. Sed
 tribunus ueritus in conspectum Senecae prodire, misit unū ex centurionibus suis, qui nun-
 ciat extremam necessitatis horam, quae uerba uir sapientissimus, uultu & corde immo-
 bili audiuit, iussitq; sibi testamenti tabulas adferri. Sed ubi necessarios omnes & amicos su-
 os aegro nimis, & fracto animo mortem eius ferre uidit, cōuertit se ad eos, & tenens manu
 tabulas testamenti, allocutus est eos, & ibi in medio omnium multum habuit cum eis de uir-
 tute ac sapietia sermonē, egitq; pluribus uerbis gratias omnibus, quod, quia nondum satis
 cumulate pro magnitudine beneuolentiae eorum in se facere potuerit, dixit se uelle testa-
 mento eis legare, quod apud se gratiosius & pulchrius erat, quā rem si memoria tenerent,
 sibi famam laudabilem artium, atq; rerum retinerent. Illud autem ait esse uitae suae imaginē,
 quo non aliud significare uidebatur, q; ut uestigia uitae suae sequerentur. His dictis conuer-
 tit se ab amicis ad uxore Paulinā, quae praeter ceteros qui aderant, dolore affecta, neq; cor-
 pore

porē, neq; animo constabat, quā suauissime complexus exhortatus, ut hanc mortis iniuriā
 uili animo praferret, inquiring tempus illud iam uenisse, quo illa sanctissima philosophiae
 suae praecepta iam non disputando, sed fortiter faciendo comprobaret, nullaq; alia re melio-
 rem posse immortalitate consequi, q; ubi mori necesse esset, non solum aequo animo, sed eti-
 am audio complecti. Quare, mea Paulina, caue hanc meam mortem amplius, ut contume-
 liosam, desleas, ne uel te nimis amasse, uel gloriae meae inuidisse uidearis. Agens itaq; iam an-
 num atatis suae prope centesimū decimū quartum, aut ultra, iussit uenas brachioꝝ incidī, &
 crurum, ut sanguis largior egredere, qui propter longā aetate in uenis cōgelatus exire non
 poterat. Qua re cum longius morte sibi prorogari uideret, rogauit Statij medicū, & ami-
 cum suum, ut sibi uenenū daret prae paratu, quod datum ad cor ex debilitate membrorum
 trāsire non potuit. Fecit itaq; sibi fieri balneu de consilio Statij aquarū plus q; mediocriter ca-
 lidarū, in quod cum intrasset, audita sunt uerba, licet pauca iā uoce attenuata sua immorta-
 litate dignissima. Sentiens deinde mortem appropinquare, quo magis ostenderet eam sibi
 leuiorem esse, nec homini timendam, primo uelut ridens suos circūspexit, deinde aquā
 illam accepit fanguine mixtam, & super se resperfit, inquiring, Hūc liquore sanguine & aqua
 mixtum loui liberatori cōsecro, per quem, ut arbitror, uerum deum intelligens, quo dicto
 paulo post migravit. Funus autem maximo cum honore a suis paratu fuit. Composuit au-
 tem cum in balneo esset sepulchri sui, ut creditur, epitaphiū, quod postea in marmore inci-
 sum fuit. Cura, labor, meritum, sumpti pro munere honores, Ite, alias posthac sollicitate ani-
 mas. Me procula uobis deus euocat, illicet actis Rebus terrenis, hospita terra Vale, Cor-
 pus auara tamen solennibus accipe saxis. Namq; animā caelo reddimus, ossa tibi. De aetate
 uero Senecae potest illud conijci, eum ad centesimū decimū quartū annū, uel ultra potius
 peruenisse, q; citra stetit. Dicit enim se potuisse uiuam uocem Ciceronis audire. Veri-
 simile igitur eum fuisse tunc rationis & doctrinae capacem. Nam cum ea tempora mecum
 computo, quae a morte Ciceronis usq; ad mortem Senecae fluxerunt, illud notum omnibus
 mihi subit, Ciceronem Marci Antonij iussu caesum esse circa exordia principatus trium ui-
 rorum, scilicet Octauij, Antonij, & Lepidi, illud constat Octavianū annos duodecim impe-
 rasse cum Antonio, diuiso tamen imperio. Victo autem Antonio, solus tenuit monarchiā
 orbis annos quadraginta quatuor, uel circa. Tyberius uero successit Octauiano, & regna-
 uit is annos treis & uiginti. Huic successit illa immanis fera, C. Caligula. Is imperauit annos
 treis, mēses decem, & dies octo, post quem Claudius imperauit annos quatuor & decem,
 mēses septem, dies octo & uiginti. Cui truculentissima bestia Nero successit, adoptiuus
 Claudij filius, qui orbem terrarū, suo pressit imperio annos treis & decem, mēses septem,
 dies nouem & uiginti, quae tempora si conferantur in unum, constituent annos centū qua-
 tuor & decem, dies treis. Mortuus autem Seneca anno undecimo imperij Neronis, bien-
 nium anteq; Petrus & Paulus martyrio coronarentur. Igitur a morte Ciceronis ad mortē
 Senecae fluxerunt anni centū, duodecim, uel prope modum. Nunc reliquū est uidere, qua
 aetate fuisset Seneca iuxta extrema Ciceronis tempora. Nam cum scribat se idoneum iam
 fuisse ad audiendum Ciceronis eloquentiā, non alienū est arbitrari eum fuisse annorū duo-
 decim, qua re constat necesse est, Senecam annos centū quatuor & uiginti supergressum
 esse. Non ergo mentiens sum, si ad centesimū & decimū quartum annū dixi Senecam aetate
 processisse. Postremo sunt, qui asserant Senecā moralem auctorē fuisse Tragœdiarū. Fran-
 ciscus Petrarcha in quadam epistola opus fuisse huius Senecae aperte confirmat. Bocatius
 uero negat, cui uir disertissimus Collucius assentitur hoc opus ascribens fratri Senecae, de
 qua quidē re non nostrum est iudiciū ferre, quod adhuc sub iudice lis est, sed utrunq; sese
 res habeat, nos tamen quod institutum, aggrediamur.

Finis uitae.

INTER MVLTOS ac uarios errores, temere, inconſulteq; uiuentium nihil propemodum optime Liberalis dixerim non centius, q̄ quod be- neficia nec dare ſcimus, nec accipere. Sequitur enim, ut male collocata, male debeantur, de quibus nō redditis, ſero querimus. Iſta enim perierunt, cū darentur. Nec mirum eſt inter plurima maximaq; uitia, nullum eſſe frequentius, q̄ ingrati animi. Id euenire ex pluribus cauſiſuideo. Prima illa eſt, quod non eligimus dignos, quibus tribuamus, ſed nomi- na facturi, diligenter patrimonium & uafa debitoris inquirimus. Semi-

ſal. effoetum

na in ſolū affectum & ſterile non ſpargimus. Beneficia ſine ullo delectu magis proſicimus q̄ damus. Nec facile dixerim, utrum turpius ſit inſiciari, an repetere beneficiū. Id enim genus huius crediti eſt, ex quo tantū recipiendū ſit, quantū ultro deſertur, de quo queri ſcediſſimū ob hocipſum, quia nō opus eſt ad liberandū fidem facultatibus, ſed animo. Reddit enī bene- ficium, qui libenter debet. Sed cum ſit in multis crimen, qui nec conſeſſione, quidē grati ſunt, in nobis quoq; eſt. Multos em̄ experimur ingratos, plures facimus, quia alias graues expo- bratoris exaetoreſq; ſumus, alias leues, & quos paulo poſt muneris ſui poeniteat. Aliquando quarūli & minima momēta calumniantes, gratiam corūpimus omnē, non tantū poſtq; dei- mus beneficia, ſed etiam cum damus. Quis enim noſtrum contentus fuit, aut leuiter rogari, aut ſemel? Quis non, cum aliquid a ſe peti ſuſpicatus eſt, frontem obducit, uultum auertit, oc- cupationes ſimulauit, longis ſermonibus, & de induſtria non inuenientibus exitum, occaſio- nem petendi abſtulit, & uarijs artibus properantes neceſſitates eluſit? In anguſtulo uero com- prehenſus, aut diſtulit, aut timide negauit, aut promiſit, ſed diſſimulat, ſed ſubductis ſuper- cilijs, ſed malignis, & uix exeuntibus uerbis? Nemo autem libenter debet reddere, quod non accepit, ſed expreſſit. Gratus aduerſus eum quiſq; eſſe poteſt, qui beneficium, aut ſuperbe in- ſecit, aut iratus impēgit, aut fatigatus, ut moleſtia careret, dedit? Errat ſiquis ſperat reſponſu- rum ſibi, quem dilatione laſſauit, expectatiōe torſit. Eodem animo beneficium debetur, quo datur, & ideo non eſt negligenter dandum. Sibi enim quiſq; debet, quod a neſciente accepit. Nec tarde quidē, quia in omni officio magni aſtimatur dantis uoluntas. Qui tarde fecit, diei nōluit. Vtq; non contumelioſe. Nam cum ita natura cōparatū ſit, ut altius iniuria, quam me- rita deſcendant, & illa cito deſluant, has tenax memoria cuſtodiat, quid expectat, qui offen- dit, dum obligat? Satis aduerſus illum gratus eſt, ſi quis beneficio eius ignoſcit. Non eſt autē quod tardiores nos faciat, ad bene merendum, turba ingratorum. Nam primum (ut dixi) nos illa merita augemus, deinde ne deos quidē immortales ab hac tam effuſa neceſſitate, ſacrile- gi, negligenteq; eorum deterrent. Vtuntur natura ſua, & ipſos munerū ſuorum malos inter- pretes iuuant. Hos ſequamur duces, quantum humana imbecillitas patitur. Demus benefi- cia nō ſeruemus. Dignus eſt decipi, qui de recipiendo cogitauit, cum daret. At male ceſſit. Et liberi & coniuges ſepe feſſerunt, tamen & educamus & ducimus. Adeoq; aduerſus per- perimenta contumaces ſumus, ut bella uicti, & naufragi maria repetamus. Quanto magis per- manere in dandis beneficijs decet, quā ſi quis non dat quia nō recipit, dedit, ut reciperet, bo- namq; ingratorum facit cauſam, quibus turpe eſt nō reddere. Quā multi indigni luce ſunt, & tamen eis dies oritur. Quā multi quod nati ſunt queruntur, tamen natura ſobolem nouā gignit, ipſoſq; qui nō fuiſſe mallent, eſſe patitur. Hoc & magni animi, & boni propriū eſt, non fructum beneficiorum ſequi, ſed ipſa, & poſt malos quoq; bonum querere. Quid magnifici- erat multis prodeſſe, ſi nemo deceperit? Tūc eſt uirtus dare beneficia, nō utiq; reditura, quorū a uiro egregio ſtatim fructus pceptus eſt. Adeo qdē iſta res ſugare nos, & pigriores ad rē pulcherrimam facere non debet. Vt ſi ſpes mihi prædicatur, gratum hominem rependi, malim nō recipere beneficia q̄ nō dare. Quia qui non dat, uitium ingrati antecedit. Dicam quod ſentio. Qui beneficiū non reddit, non magis peccat, q̄ qui non dat citius.

ſal. ad duxit.

ſal. abiicit

* ſal. inertia

DE BENEFICIIS EXHIBENDIS OMNIBVS.

Beneficium in uulguſ cum largiri inſtitueris, remunerationem muneris non ex- pecta. Perdenda ſunt multa, ut ſemel ponas bene. Quaſi dicat, Non eſt curandū, ſi multa perdantur, dūmodo aliquid bene detur. In priore uerſu utrūq; reprehē- das. Nam nec in uulguſ eſſe danda ſunt. Et nullius rei, beneficiorū minime, hone- ſta largitio

Iſta largitio eſt, quæ ſi detraxeris iudiciū, deſināt eſſe beneficia, & in aliud quodlibet in- cidunt nomē. Sequē ſenſus mirificus eſt, quæ uno bene poſito beneficio, multoq; amiſſo- rū dama ſolaſ. Vide oro te, ne hoc uerius ſit, & magnitudini bene facientis aptius, ut il- lū hortemur ad danda, etiā ſi nullū bene poſiturus eſt. Illud em̄ falſum eſt, p̄denda ſunt multa. Nullū perit, quia q̄ perdit, cōputauerat. Beneficiorū ſimplex ratio eſt, tantū croga- tur, ſi reddet aliquid, lucrū eſt, ſi nō reddet, damnū nō eſt. Ego illud dedi, ut darē. Nemo beneficia in Calendario ſcribit. Nec auarus exactor ad hora & diem creditorē appellat. Nunq̄ illa uir bonus cogitat, niſi admonitus a ridente. Alioqui in formā crediti trāſcūt. Turpis ſerueratio eſt, beneficiū expenſum ferre. Qualiſcūq; priorum euētus eſt, p̄ſcūe- ra in alios cōſerre. Melius apud ingratos iacebunt, quos aut pudor, aut occaſio, aut timi- ditas aliquādo gratos poterit efficere, nec ceſſaueris dare. Opus tuū page, & partes boni uiri exequere. Aliū re, aliū fide, aliū gratia, aliū cōſilio, aliū p̄ceptis ſalutaribus adiua.

Officia etiā ſerā ſentiunt. Nec ullum tā immanſuetū animal eſt, quod non cura mitiget, & in amorē ſui uertat. Leonum ora a magiſtris impune trāſant. Ele- phantorū ſeritate uſq; in ſeruile officiū demerēt cibus. Adeo etiā, quæ extra intellectū ſt, atq; aſtimationē beneficij ſunt poſita, aſſiduitas tamē meriti p̄tina- cis euincit. Ingratus eſt aduerſus unū beneficiū, aduerſus alterū non erit, duorū oblitus eſt, tertij etiā in eorum, quæ exciderunt, memoriā reducet. Is p̄didit, qui cito ſe p̄diditſſe credit. At qui inſtat & onerat priora ſequētibus, etiā ex duro & immemori p̄tore gra- tiam extundit. Nō audebit aduerſus multa oculos attollere. Quocūq; ſe auertit, memo- riā ſuā fugies, ibi te uideat. Beneficijs tuis illū t̄ cinge, quoz; quæ uis, quæ uis, p̄prietas ſit, dicam, ſi prius, quæ ad rem non p̄tinent, tranſilire mihi p̄miferis. Nūc dicam, quare tres Gratia, & quare ſorores ſint, & quare manū ſuā implexis, quare ridentes, quare iuuenes, & quare uirgines, ſoluta ac plucida ueste. Alij quidē uideri uolunt unā eſſe, quæ det be- neficium. Alterā, quæ accipiat. Tertiam, quæ reddat. Alij tria beneficiorū genera, p̄me- rentiā, reddentiā, ſimul & accipientiā reddentiq;. Sed utrūlibet ex iſtis iudicauerim, quid iſta nos iuuat ſcientia? Quid ille cōfertis manibus in ſe redeuntij chorus? Ob hoc, quia ordo beneficij p̄ manū trāſeuntis, nihilominus ad dantem reuertitur, & totius ſpe- ciem perdit, ſi unq; interrūptus eſt. Pulcherrimus, ſi cohaſerit, & uices ſeruauerit. Ideo ridentes, quia p̄merentiū uultus hilares ſunt, quales ſolent eſſe & q̄ dant, & qui accipiūt beneficia. Iuuenes, quia nō debet beneficiorū memoria ſeneſcere. Virgines, quia incor- rupta ſunt, & ſyncera, & omnibus ſancta, in quibus nihil eſſe alligat decet, nec aſſcripti.

Abſtringe

Abſtricti

Solutis itaq; tunicis utuntur, perlucidis autē, quia beneficia cōſpici uolunt. Sit aliquis uſq; eo Gratijs mancipatus, ut hæc dicat neceſſaria. Nemo tamē erit, qui etiā illud ad rem iudicet p̄tinere, quæ nomia illis Heſiodus impoſuerit. Aeglen maximā natu appellauerit. Mediā Euphroſynen. Tertiam Thaliam. Hoꝝ nominū interpretationē, & put unicuiq; uſum eſt cōuenire, deſectit, & ad rationē aliquā conat p̄ducere, cum Heſiodus puellis ſuis, quod uoluit nomē, impoſuerit. Itaq; Homerus unū mutauit, Palithoam appellauit, & in matrimoniū p̄duxit, ut ſcias illas Veſtales nō eē uirgines. Inueniā aliū poetā, apud quē præcingant, & ipſiſſis, aut philiſſianis prodeant. Ergo & Mercurius reſtat. Non quæ be- neficia ratio cōmedat, uel oratio, ſed quia pictori ita uſum eſt. Chryſippus quoq; penes quē ſubtile illud acumen eſt, & in imam penetrans ueritatem, qui rei agendæ cauſa loq̄- tur, & uerbis nō ultra, q̄ ad intellectum ſatis eſt, utitur, totū librū ſuū his ineprijs replet, ita ut de ratione dandi, accipiendi, reddēdiq; beneficij, pauca admodū dicat. Nec his ſa- bulas, ſed hæc fabulis inſerit. Nā præter iſta, quæ Hecaton ſcribit, treis Chryſippus Grati- as ait louis & Eurynomes filias eſſe. Aetate autē minores q̄ Horas, ſed meliſcula facie, & ideo Veneri datas comites. Matris quoq; nomē ad rē iudicandā p̄tinere. Eurynomē em̄ dictā, quæ late patentis matrimoniij ſit, beneficia diuidere, tanq̄ matri poſt filias ſolet non men imponi, aut poetæ uera nomina reddāt. Quæ admodū nomenclatori memoria lo- co audacia eſt, & cuiuſq; nomē nō poteſt reddere, imponit aliud loco nominis, p̄pria, ita poetæ nō putat ad rem p̄tinere, uerum dicere, ſed aut neceſſitate coacti, aut decore cor- rupti, id quēq; uocari iubent, quod belle facit ad uerſum. Nec illis fraudi eſt, ſi aliqd in cē- ſum detulerūt. Proximis em̄ poeta ſuū illas ferre nomē iubet. Hoc ut ſcias ita eſſe, ecce Thalia, de qua cū maxime agit, apud Heſiodū Charis eſt, apud Homeꝝ uero Mulla.

*

Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quae ita extra rem sunt, ut nec circa re quide sint, relinquā. Tu modo nos tuere. Si quis mihi obiecerit, quod Chrysiippus in ordinē cogegerim, magnū me Hercule uirū, sed tamen Graecū, cuius acumen nimis tenue retundit, & in se saepe replicatur, etiā cū agere aliquid uidetur, pungit, nō perforat. Hoc uero, quod acumē est: De beneficijs dicendū est, & ordināda res, quae maxime societatem humanā alligat. Danda lex uitae, ne sub specie benignitatis inconsul ta facilitas placeat. Ne liberalitate, quā nec deesse oportet, nec superfluere, haec ipsa obseruatio restringat, dum temperat. Docendi sunt libenter accipere, libetere dare, siue red dere, & magnū ipsi certame proponere eos, quibus obligati sunt re, animo non tamen aquare, sed uincere. Quia qui referre gratiam debet, nunq̄ consequit, nisi praecessit. Hi docendi sunt nihil imputare, illi plus debere. Et haec honestissima contentio est, benefi cius beneficia uincendi. Sic nos adhortatur Chrysiippus, ut dicat uerendum esse, ne quia Charites Iouis filiae sunt, putemus certe paruū ingerere sacrilegiū, si tam bellis puellis sit at iniuria. Tu me aliquid eorū doce, per quae beneficentior, gratorq; aduersus bene me rentes fiam, per quae obligantium, obligatorumq; animi certent. Vt qui praestiterint, ob liuiscantur, pertinaxq; sit memoria debentū. Ista uero ineptia poetis relinquunt, qbus aures oblectare propositū est, & dulcem fabulā necere. At qui ingenia sanare, & possi tam fidē in rebus humanis retinere, memoriā officiorum ingerere animis uolūt, serio lo quantur, & magnis uiribus agant, nisi forte existimas leui ac fabuloso sermone, & anili bus argumentis prohiberi posse rem perniciosissimā, beneficiorum nouas tabulas.

Sed quae admodū supuacua transcurrā, ita exponā necesse est, hoc primū nobis es se discendū, quid accepto beneficio debeamus. Debere em̄ dicit se alius pecuni sam, quā accepit. Alius consulatū, alius sacerdotium, alius prouinciā. Ista autē sunt meritorij signa, nō merita. Non pōt beneficiū manu tangi, sed animo gerit. Mul tum interest inter materiā beneficij, & beneficiū. Itaq; nec aurum, nec argentū, nec q̄c̄q; eorū quae a pximis accipiunt, beneficiū est, sed ipsa tribuēdi uoluntas. Imperiti autē id, quod oculis incurrit, & quod traditur, possideturq; solum notat, contra illud, quod in re charū atq; p̄ciosum est, paruipendūt. Haec quae tenemus, quae alpicimus, in quibus cupi ditas nostra haeret, caduca sūt, & fortuna, & iniuria potest. Beneficiū uero etiā amisso eo per quod datū est, durat. Est em̄ recte factū, quod irritū nulla uis effi cit. Amicū a pyratīs redemi, hūc alius hostis excepit, & in carcerē condidit, non benefi ciū, sed usum beneficij mei sustulit. Ex naufragio raptos, uel ex incendio, liberos reddi di. Hos uel morbus, uel aliqua fortuita iniuria eripuit. Manet etiā sine illis, quod in illos datū est. Omnia itaq; quae fallum beneficij nomē usurpāt, ministeria sunt, p quae se uolūt tas amica explicat. Hoc quoq; in alijs rebus euenit, ut alicubi sit species rei, alicubi ipsa res. Impator aliquādo torq;bus, murali, & ciuica donat. Quid habet p se corona p̄ciosū? Quid praetexta? Quid falces? Quid tribunal & currus? Nihil horū honor, sed honoris insigne. Sic nō est beneficiū id, quod sub oculos uenit, sed beneficij uestigium & nota.

Quid est ergo beneficiū? Beneuola actio, tribuēs gaudū, capiensq; tribuēdo, in id, quod facit, prona & sponte sua parata. Itaq; nō qd fiat, aut qd def, refert, sed qua mente. Quia beneficiū nō in eo, quod fit, aut dat, consistit, sed in ipso dantis, aut facientis animo. Magnū autē esse inter ista discrimē, uel ex hoc itel ligas licet, quod beneficiū utiq; bonū est. Id aut, quod fit, aut dat, nec bono num, nec malū est. Animus est, q parua extollit, sordida illustrat, magna & in precio ha bita dehonestat. Ipsa, quae appetunt, neutram naturā habēt, nec boni, nec mali. Id refert quo illa rector animus impellat, a quo forma dat rebus. Nō est ergo beneficium ipsum, quod numerat, aut tradit. Sicut nec in uictimis quidē, licet opima sint, auroq; prafulger ant, deoz est honos, sed pia ac recta uolūtas uenerantiū. Itaq; boni etia fare ac fictili re/ ligiosi sunt. Mali rursus nō effugiunt impietate, q̄uis aras sanguine multo cruetauerint.

Si beneficia in rebus, nō in ipsa beneficiendi uoluntate consistere, eo maiora es sent, quo maiora sunt, quae accipimus. Id aut fallum est. Nōnunq̄ magis em̄ nos obligat, qui dedit parua magnifice, qui regū aquauit opes animo, qui exiguū tri/ buit, sed libetere, q paupertatis suae oblitus est, dum meā respicit, qui nō uoluntate tantū iuuandi habuit, sed cupiditate, q accipere se putauit beneficiū, cum daret. Qui de

dit tanq̄ non recepturus, recepit tanq̄ nō dedisset, qui occasione qua prodesset, & occu pauit & quaesiuit. Cōtra ingrata sunt (ut dixi) licet re ac specie magna uideant, quae dan ti aut extorquent, aut excidūt. Multoq; gratius uenit, quod facili, q̄ quod plena manu dat. Exiguū est, quod in me contulit, sed amplius non potuit. At hic quod dedit magnū est, sed dubitauit, sed distulit, sed cū daret genuit, sed superbe dedit, sed circumtulit, & placere ei, cui praestabat, noluit, ambitioni dedit, non mihi.

Socrati cū multa multi p suis quisq; facultatibus offerrent. Aeschynes paup audi/ tor. Nihil inquit dignū te, quod dare tibi possim, inuenio, & hoc uno mō paupe rē me esse sentio. Itaq; dono tibi quod unum habeo, me ipsum. Hoc munus rogo qualicūq; est boni consulas. Cogiteq; alios cū multū tibi darent, plus sibi reliquif se. Cui Socrates. Quid ni tu inquit, mihi magnū munus dederis, nisi forte paruo te asti mas? Habebo itaq; curā, ut te meliore tibi reddā q̄ accepī. Vicit Aeschynes hoc mune re Alcibiadis parē diuitijs animū, & omniū iuuenū opulentorū munificentia.

Vides quē animus inueniat liberalitatis materia, etiā inter angustias paupertatis Videē mihi dixisse. Nihil egisti fortuna, quod me pauperē esse uoluisti. Ex pediat nihilomin⁹ dignū huic uiro munus, & quia de tuo nō possum, de meo dabo. Neq; est quod aestimes illū uilem sibi fuisse, qui se precij sui fecit. Inge niosus a dulscens inuenit, quae admodū Socrate sibi daret. Non quāta quaeq; sint, sed a q̄ li dentur respiciat, dum callidus difficilē aditum praebet, imodica cupientibus, spēsq; im probas nihil se adiuturis uerbis fouet. At eius peior est opinio, q lingua asper, uultu gra uis, cū inuidia fortunā suā explicauit. Colunt em̄ detestantq; felicem, & si potuerint, ea dē facturi, odere facientē. Cōiugibus alienis nec clam, sed aperte quidē ludibrio habi tis, suas alijs pmiser. Rusticus, in humanus, ac maluolus, & inter matronas abomināda conditionis est, si quis coniugē suā in sella prostare uetuit, & uulgo admittis inspectori bus uehi undiq; p̄picuam. Si quis nulla se amica fecit in signe, nec alienae uxori anulum praestat, hunc matronae humilē, & sordidā libidinis, & ancillariorū uocat. Indecensissimū sponsaliorū genus est adulteriū, & in consensu uidui coelibus. Nemo uxore duxit, nisi qui abduxit iam raptam. Agros spargere, auariciā recolligere certant. Nihil pensi habe re, paupertate alienā continere, luamq; timere. Nullū aliud uereri malū, non parcere in iurijs, p̄turbare imbecilliores, ut ac metu premere. Nam puincias spoliari, & numma riū tribunal, audita utriusq; licitatione alteri addici, nō mirū. Quādo quae emeris, uende

Sed longius nos impetus euehit puocante materia. Itaq; sic re gentiū ius est. finiamus, ne in nostro saeculo culpa sublistat. Hoc maiores nostri quaesi sunt, hoc nos querimur, hoc posterī nostri querent, euerfos esse mores, regnare nequitia, in deterius res humanas, & in omne nefas labi. Aut ista stant loco eodē, stabuntq; paululum dumtaxat ultro aut citro mota, ut fluctus quos aestus accedens longius extu lit, recedens interiore littorū uestigio tenuit. Nunc in adulteria magis q̄ in alia peccabi tur, abrūpetq; frenos pudicitia. Nunc conuiuioz uigebit furor, & foedissimū patrimoni orū exitium culina. Nunc cultus corporū nimius & formae cura, pra se ferens animi de formitate. Nunc in petulantia & audaciam erumpet, male dispensata libertas. Nunc in crudelitate priuatam ac publicā sbitur, bellorūq; ciuiliū infantia, qua omne sanctum, ac sacrū propheant. Habebitur aliquando ebrietati honor, & plurimū meri coepisse uirtus erit. Non expectant uno loca uitia, sed mobilia & inter se dissentientia tumultuant. pel lunt inuicē, fuganturq;. Caterū idem semp de nobis p̄nunciare debebimus, malos esse nos, malos fuisse, inuitus ad iiciā, & futuros esse. Erunt homicida, tres anni, fures, adulteri raptores, sacrilegi, p̄ditores. Infra ista omnia ingratus est, nisi q̄ omnia ista ab ingrato anio sunt, sine quo uix ullū magnū facinus accreuit. Hoc tu caue tanq̄ maximū crimen, ne ad mittas. Ignosce tanq; leuissimo, si admissum est. Haec est em̄ iniuria sumā, Beneficiū pdi/ disti. Saluū est em̄ tibi ex illo, quod est optimū, dedisti. Quem admodū autē curandū, ut in eos potissimū beneficia cōferamus q grate responfuri erunt, ita quaedā etiam, si de illis male sperabit, faciem⁹ tribuemusq; nō solū si iudicabim⁹ ingratos fore, sed si sciem⁹ fuisse, tanq; si filios alicui restituere potero, magno piculo liberatos, sine ullo cōmodo nō dubi tabo. Dignū etiā impedio sanguinis mei tuebor, & in pte discriminis uenia. Indignū si eripere latronibus potero, clamore elato, salutare uocem homini nō pigebit emittere. Quae beneficia

Gratissima sunt beneficia, parata, facile occurrētia, ubi nulla mora fuit, nisi in accipiētis uerecundia. Optimū est antecedere desyderiū cuiusq; proximū sequi. Illud melius, oc cupare anteq̄ rogemur, quia cū hominī probō ad rogandū os cōcurrat, & suffundatur rubor, qui hoc tormentū remisserit, multiplicat munus suum. Non tulit gratis, qui cum rogasset, accepit. Quoniam quidē, ut maioribus nostris grauissimis uiris uisum est. Nul la res carius constat, quā quæ precibus empta est, Vota homines parcius facerent, si par lam faciēda essent. Adeo etiam deos, quibus honestissime supplicamus, tacite mali mus & intra nos precari.

Molestum ac
onerosū uer/
bū est Rogo.

Molestum uerbum est, onerosum, & demisso uultu dicendum. Rogo, huius fa ciēda est gratia amico, & cuiuscq; quem amicū sis promerendo factu rus. Properet licet, sero beneficium de dit, qui roganti dedit. Ideo diuinanda cuiusq; uoluntas, & cum intellecta est, necēssitate grauissima rogandi liberā da est. Illud beneficium iucundū uicturumq; in animo scias, quod obuiam tenit. Si non coningit præuenire, plura rogantis uerba intercidamus, ne rogati uideamur, sed certio res facti statim promittamus, facturosq; nos etiam anteq̄ interpellauerim, ipsa festinat tione approbemus. Quemadmodū in agris opportunitas cibi salutaris est, & aqua tem pestiue data remediū locum obtinuit, ita quibus leue & uulgare beneficium sit, si præsto fue rit, si proximam quāq; horam nō perdidit, multum sibi adijcit, gratiamq; preciosi, sed len ti & diu cogitati muneris, uincit. Qui tam parate fecit, non est dubium, quin libenter fa ciat. Itaq; lætus facit, & induit sibi animi sui uultum.

Ingentia quorundā beneficia, silentium, aut loquendi tarditas imitata grauitatē, & tristitiā corruptit, cum pmitterent uultu negantium. Quāto melius adijcere bona uerba rebus bonis, & prædicatione humana, benignaq; cōminare quæ præstes. Ut illum castiges, quod tardior in rogando fuit, adijcias licet familiarem querelā. Irascor tibi, quod cum aliquid desyderasses, non olim scire me uoluisti, quod tā diligen ter rogasti, quod quemq; adhibuisti. Ego uero gratulor mihi, quod experiri animū nō strum libuit, postea quicquid desyderabis, tuo iure exigēs. Semel rusticitati tuæ ignosci tur. Sic efficies, ut animū tuum plaris existimet, q̄ illud quicquid est, ad quod petendū uenerat. Tunc est summa uirtus tribuentis, tunc benignitas, ubi ille qui discessit, dicit si bi, magnū hodie lucrum feci. Malo quod illum talem inueni, q̄ si multiplicatum hoc ad me, de quo loquebar, alia uia peruenisset. Huic enim animo, nunquā parē referā gratiā.

A plaricq; sunt, qui beneficia asperitate uerborū, & supercilio in odium addu cunt, eo sermone uis, ea superbia, ut impe trasse pœniteat. Alia deinde post rē promissam sequitur morā. Nihil autē est acerbius, q̄ ubi quid impetraſti ro gandum est. Representanda sunt beneficia, quæ a quibusdam accipere difficili us est, q̄ impetrare. Hic rogandus est, ut admoneat, ille, ut sumat. Sic unum munus per multorum teritur manus, ex quo gratiæ minimū apud promittentem remanet. Quia au tiori detrahit, quisquis post illum rogandus est. Hac itaq; curā habebis, si grate estimari quæ præstabis uoles, ut beneficia tua illibata & integra ad eos, quibus promissa sunt, per ueniant, sine ulla, quod aiunt, deductione. Nemo illa interceptat, nemo detineat. Nemo in eo quod daturus est, gratiā suam facere potest, ut non tuam minuat.

Nihil aequè amarū quā diu pendere. Aequiore quidā animo ferunt præcidi spem suam, q̄ trahi, plarisq; autē hoc uitium est, ambitione praua differendi promissā, ne minor sit rogantium turba. Quales regiæ potentia ministri sunt, quos de lectat potentia suā longū spectaculum, minusq; se iudicant posse, nisi diu mul tumq; singulis quid possint ostendat. Nihil confestim, nihil semel faciunt. In iuriā illorū præcipites. Lenta beneficia sunt. Quare uerissimum existima, quod ille Comicus dixit. Quid tu nō intelligis, tantū te gratiā demere, quātū morā adijcis? Inde illa uoces quas ingenuus dolor exprimit. Fac cito, si quid facis. Et nihil est tāti, malo mihi iam neqes, ubi in tadium adductus animus incipit beneficium odisse, dum expectat, potes ob id ingra tus esse? Quemadmodū acerbissima crudelitas est, quæ trahit pœnam, & misericordiæ genus est cito occidere, quia tormentum ultimū sine sui secum affert, quod antecedit tē pus, maxima ueturi supplicij pars est, ita minor est muneris gratia quo minus diu pepē dit. Est em

dit. Est enim bonarū rerum sollicita expectatio. Et cum plurima beneficia remediū ali cuius rei afferat, qui aut diutius torqueri patitur, quē protinus potest liberare, aut gau dere beneficio suo, tardius manus affert. Omnis benignitas properat, & proprium est libenter facientis, cito facere. Qui tarde dedit, & diem extrahens profuit, non ex ani mo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & tempus, & argumētum amicæ uoluntatis. Tarde uelle, nolentis est.

In omni negotio liberali, nō minima portio est, quomodo quidq; aut dicatur, aut fiat, multum celeritas fecit, multum abstulit mora. Sicut in telis eadē ferri uis est. Sed in infinitū interest, utrum excusso lacerto torqueantur, an remissa manu es fluant. Gladius idem & stringit & transforat, quā presio articulo uenerit, refert. Idem est quod datur, sed interest, quomodo detur. Quā dulce, q̄ preciosum est, si gra tias sibi agi non est passus, qui dedit, si dedisse, dum dat, oblitus est, nam corrūpere eum cui maxime aliquid præstes, dementia est, & inferere cōtumeliam meritis. Itaq; nō sunt exasperanda beneficia, nec quicq; illis triste miscendum, Etiam si quid erit, de quo ue lis admonere, aliud tempus eligito.

FAbius Verucotus beneficium ab homine duro asperē datū, panē lapidosum uoi cabat, quem esuriēti accipere necessarium sit, esse acerbum. Tyberius Cæsar rogat a nepote M. Aelio prætorio, ut ari alieno succurreret, adere illi sibi no mina creditorum iussit. Hoc non est donare, sed crescitore conuocare. Cū ædi ta essent, scripsit nepoti, iussisse se pecuniā solui. Adiecta contumeliosa admonitione, effecit, ut nepos nec as alienum haberet, nec beneficium. Liberauit illum a creditoribus. Sibi non obligauit. Aliquid Tyberius secutus est, puto noluit plures esse, qui idem ro gaturi cōcurrerent. Ita fortasse efficax ratio fuerit, ad hominum improbas cupiditates, pudore reprimendas. Beneficium uero danti, tota alia sequenda est uia.

Omnī genere quod des, quo sit acceptius, adornandum est. Hoc uero non est beneficium dare, reprehendere est, ut in transitu de hac quoq; parte dicam quid sentiam, ne principi quidem satis decorum est, donare ignominia cau sa, tametsi iniquitadinē Tyberius, nec hoc quidem modo, quo putabat, potuit effugere. Nā aliquot postea, qui idem rogarent, quos omnes iussit red dere in fenatu aris alieni causas, & ita illis certas summas dedit. Nō est illud liberalitas, censura est. Auxiliū est principale tributum. Beneficium non est, cuius sine rubore me minisse nō possum. Ad iudicem missus sum, ut impetrarem, causam dixi.

Pracipiunt itaq; omnes auctores sapientia, quædam beneficia palam danda, quædam secreto, palam, quæ quod sequitur, gloriosum est. Ut militaria dona, & honores, & quicquid aliud noticiā pulchrius fit. Rursum quæ nō producūt, nec honestiorem faciunt, sed succurrunt infirmitati, egestati, ignominia, taci te danda sunt. Ut nota sint solis, quibus profunt. Interdum & ipe qui iuuatur fallendus est, ut habeat, nec a quo acceperit, sciat.

Arcesilus, ut aiunt, amico pauperi, & paupertatē suam dissimulanti, agro aut tem, & ne hoc quidem consenti, deesse sibi in sumptum ad necessarios usus, cū clam succurrendum iudicasset, puluino eius ignoranti sacculum subiecit, ut homo inutiliter uerecundus, quod desyderabat, inueniret potius q̄ acciperet. Quid ergo? ille nesciet, a quo acceperit? primū nesciat, si hoc ipsum beneficij pars est. Dein de multa alia faciam, multa tribuam, per quæ intelligat, & illius auctore. Deniq; ille nesciet accepisse se, ego sciam me dedisse. Parū est, inquis, parū, si fenerare cogitas. Sed si dare, quo genere accipienti maxime profuturum erit, dabis. Contentus eris te teste. Alioquin non benefacere delectat, sed uideri bene fecisse. Volo, inquis, sciat. Debito rem quaris. Volo utiq; sciat. Quid si illi utilius est nescire, si hoc gratius, si nō in aliam partem abibis? Volo ut sciat. Ita tu hominem non seruabis in tenebris? Nō ergo quotiens patitur res, percipiendū gaudiū ex accipientis uoluntate. Sin adiuuari illum, & oportet, & pudet, si quod præstamus, offendit, nisi absconditur, beneficium in acta nō mitto. Quid nī ego illi sum indicaturus me dedisse, cū inter prima præcepta maxime necessaria sit, ne unquā exprobrem, immo ne admoneam quidē? Hac enim beneficij

inter duos lex est. Alter statim obliuisci debet dati, alter accepti nunq̄. Lacerat animū & premit frequens meritorum commemoratio.

Libet exclamare, quod ille trimumirali prescriptione seruat^a a quodam Casaris amico exclamauit, cum superbiā eius ferre nō posset. Redde me Casari. Quo usq; dices: Ego te seruauit, ego te eripui morti. Istud, si meo arbitrio memini, uita est, si tuo, mors est. Nihil tibi debeo, si me seruasti, ut haberes, quem offenderes. Quousq; me circumducis, quousq; obliuisci fortunā meā nō sinis? Semel in triumpho ductus essem. Non est dicendū, quid tribuerimus. Qui admonet, repetit. Nō est instandū, non est memoriā reuocandū, nisi ut aliud dando, prioris admoveas. Ne alijs quidem narrare debemus. Qui dedit beneficiū, taceat, narrat, qui accepit. Dicitur enim, quod illi ubiq; iactanti beneficiū suum. Nō negabis, inquit, te recepisse? & cum respondisset, quando? Saepē quidem, inquit, & multis locis, id est quotiens & ubiq; narraſti. Quid opus est eloqui? quid alienū occupare officium? Est qui istud face-re honestius possit, quo narrante, & hoc laudabitur, quod ipse nō narras. Ingratum me iudicas, si istud me taceat, nemo sciturus est. Quod adeo nō est cōmittendū, ut etiā si quis coram nobis narabit, respondendū sit, dignissimus quidē ille est maioribus beneficijs, quā ego magis uelle me scio praestare, q̄ posse. Et hac ipsa non uenaliter, nec ea figura, qua quidam reſciunt, quā magis ad se uolunt attrahere. Deinde adſcienda omnis humanitas, perdet agricola quod sparſit, si labores suos destituet in semine. Multa cura fata producuntur ad segetem. Nihil in fructum peruenit, quod nō a primo usq; ad extremū aequalis cultura prosequitur. Eadem beneficiorū est cōditio. Num quid ul la maiora possunt esse, q̄ quā in liberos patres conferunt? Nec tamen tuta sunt, si in infantia delerantur, nisi longa pietas manus suum nutriat. Eadem ceterorum beneficiorū conditio est, nisi illa adiuueris, perdes. Parum est dedisse, fouenda sunt, si gratos uis habere, quos obligas, non tantū des oportet beneficia, sed ut ames. Praecipue, ut dixi, parcamus auribus. Admonitio tadium facit, exprobratio odium. Nihil aequē in beneficio uitandū est, q̄ superbia. Quid opus arrogātia uultus? quid tumore uerborum? Ipsa res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio. Res loquent, nobis tacentibus. Nō tantum ingratum, sed iniustum est beneficium, superbe datum.

Casar dedit uitam Pompeio Peno. Si dat, qui non aufert, deinde absoluto & agēti gratias, porrexit ad osculandum sinistrum pedem. Qui exculant eum, negant id insolentia causa factum, aiunt focculum auratum, immo aureū margaritis distinctum ostendere eum uoluisse. Ita profus, quid hic contumeliosū est? si uir consularis aurum, & margaritas osculatus est? Et alioquin nullam partē corporis eius electurus, quam purius oscularetur, homo natus in hoc, ut mores libera ciuitatis Persica seruitute mutaret. Parum iudicauit, si senator senex submissis honoribus, in conspectu principū supplex sibi, eo more subiacuisset, quo uicti hostes uictoribus iacere inuenit aliquid infra genua, quo libertatem detruderet. Nō hoc est rempublicam calcare? Equidem dicit aliquis, Non potest ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fore, de furioſeq; insolens fuerat, qui de capite consularis uirū secatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset imperator pigros suos.

O Superbia magna fortunā. O stultissimū malum, ut a te nihil accipere iuat, & omne beneficiū in iniuriā cōuertis, ut re omnia nimia deſciant, ut te omnia dedecet, quoq; altius te subleuasti, hoc depressior es. Ostenditq; te nō agnoscere ista bona, quibus tantum inflaris. Quicqd das, corrumpis. Libert itaq; interrogare, quid tantopere te supinet. Quid uultum, habitūq; oris peruertat, ut malis habere personā, q̄ faciem. Iucunda sunt, quā humana fronte, leui, placidāq; tribuitur, quā cum daret mihi superior, non exultauit supra me, sed q̄ potuit, benignissimus fuit, deſcenditq; in equū, & detraxit muneris suo pompam, obseruauit idoneum tempus, ut in occasione potius, q̄ in necessitate succurreret. Vno modo persuadebimus, ne beneficia insolentia perdant, si ostenderimus non ideo uideri maiora, quā tumultuosius data sunt, ne ipsos quidem ob id cuiq; posse maiores uideri. Vanam esse superbiā magnitudinem, & quā in odium, etiā amanda perducatur.

Sunt quaedam

Sunt quaedam nocitura impetrantibus, quā non dare, sed negare beneficiū est. Aestimabimus itaq; utilitatem potius, q̄ uoluntatem petentū. Saepē enim noxia concupiscimus, nec deſpicere q̄ pernicioſa sunt, licet, quia iudiciū interpellat affectus. Sed cū subsedit cupiditas, animi impetus flagrantis, qui cōsilia fugat, cecidit, detestamur pernitiosos malorum numerū auctores, ut frigida agris negamus, & lugētibus, ac sibi iratis, ferum, aut amantibus, quicquid contra se uſurus, ardor petit, sic ea, quā nocitura sunt, impense ac submissē nō nunquam etiā miserabiliter rogantibus, perseuerabimus non dare. Tum iniuria beneficiorū suorum spectare, tum etiā exitus decet, & ea dare, quā non tantum accipere, sed etiā accepisse delectet. Multi sunt, qui dicant, scio hoc illi nō profuturū, sed quid faciā? rogat, resistere precibus eius nō possum. Viderit de se, nō de me quaerere. Fallum est, immo de te, & merito, cum ad mentem bonam redierit. Cum accensio illa, quae animū inflā mabat, se remisit. Quid ni eum oderit, a quo in damnū, ac periculum suū adiutus est? Exorari in pernitiosū rogantiū, seuu bonitas est. Quemadmodū pulcherimū opus est, etiā in uitos, nolentesq; seruare: Ita rogantibus pestifera largiri, blandum & affabile odium est. Beneficium demus, quod uſu magis ac magis placeat, quod nunquā in malum uertatur. Pecuniā non dabo, quam rateraturū adultera sciam, ne in societate turpis facti, aut consilij inueniar. Si potero, reuocabo, sin minus, non iuuabo scelus, siue illum ira, quo nō debebat, impellit, siue ambitionis calor abducit a tutis, nō cōmittam, ut possit quādoq; dicere, Ille amando me occidit.

Saepē nihil interest inter amicorum munera, & hostium acta. Quicquid illi accidere optant, in id horum intemptiua indulgētia impellit, atq; instruit. Quid autem turpius, q̄ (quod euenit frequentissime) ut nihil interſit inter odium & beneficiū? Nunquā in turpitudine nostram reditura tribuamus. Cum summa amicitia sit, amicū sibi aequare. Vtriq; simul cōsulendū est. Dabo egenti, sed ut ipse non egeam. Succurram perituro, sed ut ipse non peream, nisi si futurus ero magni hominis, aut magnae rei merces. Nullum beneficium dabo, quod turpiter peterem. Nec exiguū dilatabo, nec magna pro paruis accipi paratior. Nam ut qui quod dedit, imputat, gratiam destruit. Itaq; qui quantum det, ostendit, minus suum non cōmendat, sed exprobat. Respiciendae sunt cuiq; facultates suae, uiresq;. Ne aut plus praestemus, q̄ possumus, aut minus. Aestimāda est eius persona, cui damus. Quaedam enim minorā sunt, q̄ ut exire a magnis uiris debeant. Quaedam accipiēte maiora sunt. Vtriq; itaq; psonā cōter tecum inter illa, quā donabis examina, nunquid aut danti graue sit, aut paucum. Nunquid rursus qui accepturus est, aut fastidiat, aut non capiat.

Vrbem cuiam Alexander donabat uelanus, & qui nihil animo nisi grande cōcepit. Dū ille cui donabat seipsum melius, tāti muneris inuidia refugisset, dicēs non cōuenire fortunae suae. Nō quero, inquit, qd te accipere deceat, sed qd me dare. Animosā uox uidetur, & cū regia sit, est stultissima. Nihil enim per se quenq; decet. Refert quid, cur, quādo, quare, ubi, & caetera, sine quibus facti ratio nō constabit. Turpidissimū animal, si illum accipere hoc nō decet, nec te dare, habet psonarū, ac dignitatū proportio. Et cū sit ubiq; uirtutis modus, atque peccat, quod excedit, q̄ quod deficit. Licet istud sane tibi, & te tantū fortuna sustulerit, ut cōiugia tua urbes sint, quas quāto maioris animi fuit non capere q̄ sparere. Est tamen aliquis minor, q̄ ut in linu eius condenda sit ciuitas.

Antigono Cynicus petijt talentum. Respondit plus esse, q̄ quod Cynicus petere deberet. Repulsus petit denariū. Respondit minus esse, q̄ quod regem decreet dare. Turpidissima est eiusmodi cauillatio. Inuenit quomodo neutrū daret. In denario regem, in talento Cynicū respexit. Cū posset & denariū tantū Cynico dare, & talentū tāq; rex. Ut sit aliquid maius, q̄ quod Cynicus accipiat. Nihil tam exiguū est, quod nō honeste regis humanitas tribuat. Si me interrogas, probō. Est enim intolerabilis res, poscere nūmos, & cōtemnere. Indixisti pecuniae odium, hoc professus es. Hanc personā induisti, agēda est. Iniquissimū est te pecuniā sub gloria egestatis accipere. Aspiciēda ergo nō minus tua cuiq; persona est, q̄ eius, de quo iuuādo quis cogitat. Volo Chryſippi nostri uti similitudine de pilae lusu, quā cadere nō est dubiū, aut mittentis studio, aut accipientis. Tunc cursum suū seruat, ubi inter manus utriusq; apte ab utroq; & iactata & excepta uersatur. Necesse est autē lulor bonus, aliter illam collutori longo, aliter breui mittat. Eadem beneficij ratio est, nisi utriq; psonae, dantis

b 3 na, dantis

At. foccat
*

na: dantis & accipientis aptatur, nec ab hoc exibat, nec ad illum perueniet, ut debet. Si cum exercitato & docto negotium est, audacius pilam mittemus, ut cunctis enim ueneris, manus illam expedita, & agilis repercutiet. Si cum tyronem & indocto, non tam rigide, nec tam excussisse, sed languidius & in ipsam eius dirigentes manū, remisse occurreremus. Idem faciendum est in beneficijs. Quosdā doceamus, & satis iudicemus, si conatur, si audet, si uoluit. Facimus autē plarūq; ingratos, & ut sint, fauimus, tanq̄ ita demū magna sint beneficia nostra, si gratia illis referri nō potuit, ut malignis curloribus propositū est, collulorē traducere, cū damno scilicet ipsius lusus, qui nō potest, nisi cōsentitur extendi. Multi sunt tam praua natura, ut malint perdere quae praestiterūt, q̄ uideri receperisse, superbi & imputatores. Quāto melius, quantoq; humanius id agere, ut illis quoq; partes suae cōstent, & fauere, ut gratia sibi referri possit: benigne omnia interpretari, gratias agentī, nō aliter q̄ si referat audire, praebere se facile. Ad hoc, ut quē obligauit, etiam exolui uelit. Male audire solebat fenerator, si acerbe exigit, aequē si in recipiēdo tardus, ac difficilis moras quaerit. Beneficiū tam recipiendū est, q̄ non exigendum. Optimus ille, qui dedit facile, nunquā exigit. Reddī gauisus est, bona fide quid praestitisset, oblitus, qui accipientis animo recipit.

Quidam nō tantū dant beneficiū superbe, sed etiā accipiūt, quod nō est cōmittēdū. Iam enim transeamus ad aliam partē, tractaturi, quomodo se gerere homines in accipiēdi beneficijs debeant. Quodcūq; ex duobus cōstat officij, tātūde ab utroq; exigit. Qualis pater esse debeat, cū inspexeris, scies nō minus operis illic superesse, ut despicias, qualem esse oportuerit filiū. Sunt aliquae partes mariti, sed non minores uxoris. Inuicē ista quantū exigūt, praestant, & parē desiderat regulam, quae, ut ait Hecata, difficilis est. Omne enim honestum in arduo est, etiā quod uicinū honesto est. Nō enim tantū fieri debet, sed ratione fieri. Hac duce, per totā uiam eundē est. Minima maximaq; ex huius cōsilio gerenda sunt, quomodo haec suaserit, dandū. Haec autē hoc primū censebit, non ab omnibus accipiendū. A quibus ergo accipiemus: ut breuiter tibi respōdeā. Ab his quidē, quibus dedisse uideamur. Nam etiā maiore delectū quaerendū est, cui debeamus, q̄ cui praestemus. Nam ut nō sequant ulla incōmoda (subsequūtur autē plurimā) graue tormentū est de bere, cui nolis. Cōtra iucundissimū est ab eo accepisse beneficiū, quē amare etiā post iniuriā possis. Illud uero homini uerecūdo & probo miserrimū est, si eum amare oportet, quē nō iuuat. Totiens admoneam necesse est, nō loqui me de sapiētibus, quos quicquid oportet, iuuat qui animū in potestate habet, & legē sibi, quā uolūt, dicūt, & quod dixerūt, seruat. Se de impfectis hominibus honestam uitā sequi uolentibus, quōrū affectus saepe cōtumaciter parent.

Itaq; eligēdus est, a quo beneficiū accipiā. Et quidē diligētius quaerēdus beneficij, q̄ pecuniae creditor. Huic enim reddendū est, quantum accepit, etsi reddidit, solutus sum ac liber. At illi plus soluēdū est, & nihilominus etiā relata gratia, cohaeremus. Debeo enim, cū reddidit, rursus incipere, monetq; amicitia nō recipere indignū. Sic est beneficiorum quidem sacratissimū ius, ex quo amicitia oritur. Nō semper, inquit, mihi licet dicere, nolo. Aliquādo beneficiū accipiendū est, & inuito. Dat tyrānus crudelis & iracūdus, qui minus suum fastidire te, iniuriā iudicaturus est. Non accipiam. Eodē loco pone latronē & piratam, quo regem, animū latronis, ac piratae habentē. Quid faciā? Parū dignus est, cui debeat. Cū eligendū dico, cui debeas, uim maiore & metu excipio, quibus adhibitis, electio perit. Si liberū est tibi, Si arbitriū tui est, utrū uelis, an nō, id apud te ipse ppendes. Si necessitas tollit arbitriū, scies te nō accipere, sed parere. Nemo in id accipiēdo obligat, quod illi repudiare nō licuit. Si uis scire, an uelim, effice, ut possim nolle. Vitam tamē tibi dedit. Nō refert quid sit, quod datur, nisi a uolente uolenti detur. Si seruasti me, non ideo seruator es. Venenū aliquādo pro remedio fuit, non ideo numeratur inter salubria. Quaedam profunt, nec obligant.

TVerber quidā tyranni gladio diuisit, qui ad eū occidendū uenerat. Non ideo illi tyrānus gratias egit, quod rem, quā medicorū manus reformidauerāt, nocendo sanauit. Vides nō omne magnū in ipsa re momentū. Quoniā nō uidetur dedisse beneficiū, qui malo animo profuit. Casus enim, nō beneficiū est hominis iniuria. Leonē in amphitheatro spectauimus, qui unū a bestiarū agnū, cū quodā eius fuisset magister, ptextit ab impetu bestiarū. Nō ergo est beneficiū ferre auxilium: Minime, quia nec uoluit face re, nec beneficiēdi animo fecit. Quo loco feram posui, tyrannū pone. Et hic uitam dedit, & illa. Nec

la. Nec hic, nec illa beneficiū. Quia nō est beneficiū accipere, cogi. Non est beneficiū debere, cui nolis. Ante des oportet mihi arbitrium meū, deinde beneficium.

Disputari de Marco Bruto solet, an debuerit accipere a ditio Iulio uitam, cū occidendū eū iudicaret. Quā rationē in occidēdo secutus sit, alias tractabimus. Mihi em, ut uir magnus fuerit in alijs, in hac re uidet uehemēter errasse, nec ex institutione stoica se egisse, qui aut regis nomē extimuit, cū optimus ciuitatis status sub rege iusto sit. Aut tibi sperauit libertatē futurā, ubi tam magnū premiū erat, & imperandi, & seruandī. Aut existimauit ciuitatē in priorē formā posse reuocari, amissis pristinis moribus, futurāq; tibi aequalitatem ciuiliū iuris, & staturas suo loco leges, ubi uiderat tot milia hominū pugnaria, nō an seruiret seruitutē. Quāta uero illū aut rerū naturā, aut urbis suae tenent obliuio, qui uno interempto, defuturū credidit aliū, qui idem uellet, cū Tarquinius esset inuentus post torreges, ferro ac fulminibus occisus. Sed uitā accipere debuit, ob hoc tamē nō habere illū parentis loco, qui unius dandi beneficij iniuria uenerat. Non enim seruauit is, qui nō interfecit, nec beneficium dedit, sed missionem.

Illud magis uenire in disputationē potest, aliquādo quid faciendū sit, captiuo, cui reddētionis pccū homo profuturo corporis & infamis repromittit. Patiar me ab impuro seruari: Seruatus demiq; quā illi gratia referā: Viuā nō obsecro: Nō uiuā cū redēptore: Quid ergo placeat, dicam: Etiā ab aliquo tali accipiā pecuniā, quā pro capite dependā. Accipiā autē tanq̄ creditū, nō tāq̄ beneficiū. Soluā illi pecuniā, & si occasio fuerit seruandī, periclitantē seruabo. In amicitia, quae similes iungit, non descendā. Nec seruatoris illum loco numerabo, sed feneratoris, cui sciam reddēdū quod accepit. Est aliquis dignus, a quo beneficiū accipiā, sed danti nociturū est, ideo nō accipiā. Quia ille patus est mihi cū incōmodo, aut etiā periculo suo pdesse, defensurus est me reū, sed illo patrocinio, regē sibi est facturū inimicū. Inimicus sim, si cū ille pro me periclitari uelit, ego, qd̄ facilius est, nō facio, ut sine illo periclitet.

Ineptū & friuolum hoc Hecaton ponit exemplū Arcellai, quē, ait, a filio familiae oblatam pecuniā nō accepisse, ne ille patrē sordidū offenderet. Quid fecit laude dignū: qd̄ furtum nō receperit: quod maluit nō accipere, q̄ reddere: Quae est enim aliena rem nō accipere moderatio? Si exēplo magni animi opus est, ut utamur, Gracini Iulij uiri egregij, quē Xerxes occidit ob hoc unū, quod melior uir erat, q̄ esse quēquā tyranno expeditet. Is cū ab amicis cōferētibus ad impensam ludorū pecunias acciperet, magnā pecuniā a Fabio Perfico missam, nō accepit. Et obiurgātibus his, qui non aestimabāt mittentē, sed missa, quod repudiasset. Ego, inquit, ab eo beneficium accipiā, a quo propitiationem accepturum sum: Cūq; illi Rebilus consularis, homo eiusdem infamiae maiorem summā misisset, instaretq; ut accipi iuberet. Rogo, inquit, ignoscas, & a Perfico non accipi.

Vtrum haec munera accipere est, an senatum legere: Cū accipiēdū iudicauerimus, hilares accipiamus, proficētes gaudiū, & id danti manifestum sit, ut fructū praesentem capiat. Iusta enim causa laetitia est, laetum amicū uidere. Iustior fecisse, grate ad nos peruenisse iudicemus, effusus affectibus, quod nō ipso tamen audiēte, sed ubiq; testemur. Qui grate beneficium accipit, primā eius pensionem soluit.

Sunt quidam, qui nolunt nisi secreto accipere, testem beneficij & consciū uitant, quos scias licet male cogitare, quomodo danti intātū producēda notitia est muneris sui, inquantū delectatū est, cui datur. Ita accipiēti adhibenda concio est. Quod pudet debere, ne acciperis. Quidā furtiue agunt gratias, & in angulo, & ad aurē. Nō est ista uerecundia, sed inficiandī genus. Ingratus est, qui remotis arbitris, agit gratias. Quidā nolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographū dare. Idē faciūt, qui dant operā, ut beneficiū in ipsos collatū, q̄ ignotissimū sit. Verē palā ferre, ut sua potius uirtute, q̄ alieno adiutorio consecuti dicant, rariores in eorū officijs sunt, qbus iā ante dignitatē debet, & dū opinione clientū timent, grauiorē subeunt ingratorum.

Alij pessime loquunt de optime meritis. Tutius est quosdā offendere, q̄ demeruisse. Argumentū nihil debentū, odio quaerunt. Atq; nihil magis praestandū est, q̄ ut memoria nobis meritorū hareat, quae subinde reficiēda est, quia nec referre potest gratia, nisi qui meminit. Nec delicate accipientū est, nec submisile & humiliter. Nā qui negliges est in accipiēdo, cū omne beneficiū reces placeat, quid faciēt cū prima eius uolū

ptas refrixit: Alius accepit fastidiose, tãquã qui dicat, nõ mibi opus est, sed quia tã ualde uis, faciã tibi mei potestatem. Alius supine, ut dubiũ præstanti relinquit, an senserit. Alius uix la bra diduxit, & ingrator, q̃ si tacuisset, fuit. Loquendum pro magnitudine rei impẽsius, & illa ad iicienda, plures q̃ putas, obligasti. Nemo enim nõ gaudet beneficium suum latius patere: Nescis quid mihi præsteris, sed scire te oportet, quãto plus sit q̃ aestimas. Statim gratus est, qui se onerat. Nunquã tibi gratiam referre potero. Illud certe non desinam ubiq; cõfiteri, me referre non posse.

Nullo magis Cæsarem Augustum demeruit, & ad alia impetrãda facilem sibi reddidit, Furnius, q̃ quod cũ patre Antoninas partes secuto, ueniã impetrasset, dixit, Hãc ueniã Cæsar habeo iniuriã tuam, effecisti ut uiuerẽ & morerẽ ingratus. Quid est tã grati animi, q̃ nullo modo sibi satisfacere, nec ad spem quidẽ exequẽdi unq̃ beneficiũ accedere. His atq; eiusmodi uocibus agamus, ut uoluntas nõ lateat, sed aperiat, ut luceat. Verba cessent licet, si quẽadmodũ debemus, affecti sumus, cõscientia eminebit in uultu. Qui gratus futurus est, statim dum accepit, de reddendo cogitat. Chrysippus quidem dicit, illum uelut in certamẽ cursus compositum, & carceribus inclusum, operire debere suum tempus, ad quod uelut dato signo profiliat. Et quidem magna illi celeritate opus est, magna contẽtio ne, ut consequatur antecedentem.

Videndum est nunc, quid maxime faciat ingratos. Aut nimium sui suspectum, & in istũ moralitati uitium, se, suaq; mirandã, aut auaritia, aut inuidia. Incipiamus a primo. Nemo non benignus est sui iudex. Inde est, ut omnia meruisse se existimet, & insoluitũ accipiat, nec satis pro suo precio aestimatiũ putet, nec dicat, Hoc mihi dedit, sed q̃ sero, sed post quot labores. Quanto cõsequi plura potuissem, si illum aut illum, aut me colere maluissem. Nõ hoc sperauerã. In turbam cõiectus sum, tam exiguo dignũ me iudicauit, honestius præterire fuit.

Quando Lentulus augur, diuitiarũ maximũ exemplũ, antequã illũ libertini pauperem faceret, hic quater milies sestertium suũ uidit, proprie dixi. Nihil enim amplius q̃ uidit, Ingenij fuit sterilis, tam pusilli q̃ animi. Cũ enim esset auarissimus, nummos citius emittebat, q̃ uerba, tanta illi inopia erat sermonis. Hic cũ omnia incrementa sua diuo Augusto deberet, ad quẽ attulerat paupertatẽ, sub onere nobilissimis laborantẽ, princeps iam ciuitatis, & pecunia, & gratia, subinde Augusto solebat quari, dicẽs a studijs se abductũ. Nihil tantũ in se cõgestum esse, quãtũ pdidisset, relicta eloquentia. At illi inter alia hoc quoq; diuus Augustus præstiterat, quod illum derisum, a labore irritò liberauerat. Nõ patit auaritia quẽquã esse gratũ. Nunq̃ enim improba spei, quod dat, satis est. Et maiora cupimus, quo maiora uenerũt. Multoq; cõcitator est auaricia, in magnarũ opum cõgestu collocata. Ut flamma infinita acrior uis est, quo ex maiore incẽdio emicuit. Aequẽ ambitio nõ patitur quẽq; in ea mẽsura honorũ cõquiescere, qua quondã eius fuit impudẽs uotũ. Nemo agit de tribunatu gratias, sed quari, quod non est ad præturã usq; pductus. Nec hæc grata est, si deest consulatus. Nec hoc qdẽ fatiet, si unus est ultra se. Cupiditas se porrigit, & feracitate suã nõ intelligit. Quia nõ unde uenerit, respicit, sed quo tẽdat. Omnibus his uehemẽtius, & importunius malũ est inuidia, quã nos inquietat, dum cõparat, hõc mihi præstitit, sed illi plus, sed illi maturius, & deinde nullius causam agit, contra omnes sibi fauat.

Quanto est simplicius, quãto purius beneficiũ acceptũ augere. Scire neminem tanti ab alio, quãti a seipso aestimari, plus accipere debuissent, sed illi facile nõ fuit plus dare. In multis diuidenda liberalitas erat. Hoc initiũ est. Boni cõsulamus, & animũ eius grate excipiendo euocemus. Parũ fecit, sed sapius faciet. Illum mihi prætulit, & me multis. Ille nõ est mihi par uirtutibus, nec officijs, sed habuit suam uenerẽ. Que rendo nõ efficiã, ut maioribus dignus sim, sed ut datis indignus. Plura illis hominibus turpissimis data sunt. Quid ad rem? q̃ raro fortuna iudicat: Quotidie querimus malos esse felices. Saepẽ agellos pessimi cuiusq; transferat, optimorum uirorũ segetem grandò percussit, Fert sortem suã quisq;, ut in ceteris rebus, ita in amicis. Nullũ est tam plenũ beneficiũ, quod non uellitare malignitas possit. Nullum tam angustum, quod nõ bonus interpretes extẽdat. Nunq̃ deerunt causã querẽdi, si beneficia a deteriore parte spectaueris,

Vide

Vide q̃ iniqui sunt diuinorũ munerũ aestimatores. Et quidẽ professi sapientiam queruntur, quod non magnitudine corporis æquemus elephantes, uelocitate ceruos, leuitate aues, impetu tauros, quod solidior sit cutis beluis, decentior damis, depressior ursos, mollior fibris, quod sagacitate nos nariũ canes uincãt, quod acie luminũ aquilã, spatio ætatis coruus, multa animalia nandi felicitate. Et cũ quãdam nec coire quidẽ in id natura patiatur, ut uelocitatem corporũ, & uires pares animalibus habeamus, ex diuersis ac dissidẽtibz bonis, hominẽ nõ esse cõpositũ, iniuriã uocãt. Et in negligẽtes nostrĩ deos querimonia tacitũ, quod nõ bona ualetudo, & uirtus in expugnabilis data sit, quod nõ futuri scientia. Vix sibi tẽperant, quin eousq; impudentiã pro uehamẽ, ut naturã oderint, quod infra deos sumus, quod nõ in æquo illis steterimus. Quanto satius est ad cõtemplationẽ tot, tantorũq; beneficiorum reuertĩ, & agere gratias, quod nos in hoc pulcherrimo domicilio uoluerũt sæcula sortiri, quod terrenis præfecerũt. Alii quis ea animalia cõparat nobis, quoz potestas penes nos est? Quicquid nobis negatum est, dari nõ potuit. Proinde quisquis es iniquus extimator fortis humanã, cogita quanta nobis tribuerit parens nosster, quanto ualentiora animalia sub iugũ miserimus, quãto uelociora assequamur. Quã nihil sit mortale, non sub icũ nostro positum. Tot uirtutes accepimus, tot artes. Animũ deniq; cui nihil nõ eodẽ quo intẽdit momẽto paruum est, sed uelociorẽ, quorũ post multa sæcula futuros cursus antecedit. Tãtum deniq; frugum, tantũ opum, tantũ rerũ aliarũ sup alias acertuarã. Circũas licet cũcta, & quia nihil totum inuenies, quod esse te malles, ex omnibus singula excerpas, quã tibi dari uelles. Ita bene aestimata naturã indulgentia, confitearis necesse est, in delitijs te illi fuisse. Ita est charissimos nos habuerũt dij immortales, habetq;. Et qui maximus tibi honos potuit, ab ipsis, proximos nõ collocauerũt. Magna accepimus. Maiora nõ debuimus.

Hæc mihi Liberalis necessaria credidi, ut elicerẽ, & quia loquẽdũ aliquãdo de magnis beneficijs erat, cũ de minutis loqueremur, & quia inde manat etiã inter cetera huius detestabilis uitij audacia. Cui em̃ respondebit grate, quod minus extimabit magnũ, aut reddendũ, qui summa beneficia spernit? Qui salutẽ? Cui spiritũ debet? qui uitã accepisse se a dijs negat, quam quotidie ab illis petit? Qui cũq; ergo gratos esse docet, & hominũ causam agit, & deorum quibus nullius rei indigẽtibz, positis extra desyderiũ, referre nihilominus gratiã possumus. Non est, quod quisq; excusationẽ mētis ingrata ab infirmitate atq; inopia eruat & dicat. Quid enim faciam, & quomodo? quãdo superioribus, dominisq; rerũ omnium gratias referam? Referre gratiã facile est. Si auarus es sine impendio, si iners opera. Eodem quidẽ momẽto, quo obligarẽs, si uis, cũ quolibet paria fecisti, quoniam qui libetẽ beneficium accepit, reddidit.

Hoc ex paradoxis stoicã lectã minime mirabile, ut mea fert opinio, aut incredibile est, eum qui libetẽ accepit, beneficiũ reddidisse. Nam cum omnia ad causam referamus, fecit quisq;, quantũ uoluit. Et cũ pietas, fides, iusticia, omnis deniq; uirtus inter se perfecta sit, etiã si ille manũ exercere noluit, gratus potest etiã homini esse uoluntate. Quoties quod proposuit qui cõsequitur, capit operis sui fructũ. Qui beneficiũ dat, quid proponit? Prodesse ei, cui dat ex uoluntate, supra est, si quod uoluit, effecit, puenitq; ad me animus eius, ac mutuo gaudio affectit. Tulit, quod petijt. Nõ enim sibi inuicem, aliquid reddi uoluit, aut nõ fuit beneficium, sed negotium. Bene nauigauit, qui, quẽ destinauit portum, tenuit. Teli iactus certe manus peregit officiũ, si petita percussit. Beneficiũ qui dat, uult excipi grate. Habet quod uoluit, si bene accepit est. Sed sperauit emolumentũ aliquid, nõ fuit hoc beneficium, cuius propriũ est nihil de redditu cogitare. Quod accipiebã, si eo animo accipi, quo dabã, reddidi. Alioquin pessima optimã rei conditio est. Ut gratus sim, ad fortunã mittor. Si illa inuita respõdere nõ possum, sufficit animus animo. Quid ergo? Num quicq; potero, & faciã & reddam, & tempore rerũq; occasione sequar, & eius implere sinũ cupiã, a quo aliquid accipit? Sed malo loco beneficiũ est, nisi & excussis manibus esse gratum licet.

Qui accepit, inquit, beneficium, licet animo benignissimo acciperet, nondũ consummauit officium suum. Restat enim pars reddendi. Sicut in lusu est aliquid pilam iacere, ac diligenter excipere. Sed non dicitur bonus lusor, nisi qui apte & expeditè

*

Alk. aliqd.

& expedite remisit, quā acceperat. Exemplū hoc dissimile est. Quare? quia huius rei laus in corporis motu est, & in agilitate, nō in animo. Explicari itaq; totum debet, de quo oculis iudicatur. Nec tamen ideo nō bonum iudicam, qui pilam, ut oportebat, excipiat, si per ipsum mora quo minus remitteret, non fuit. Sed quāuis, inquit, artuludentis nihil dedit, quia parte quidem fecit, sed & partem quā non fecit, potest facere, ludus per se im- perfectus est, qui & cōsummas uicibus mittendi ac remittendi. Nolo diutius hic refellere. Existimemus ita esse. Desit aliqd lusui, nō lusori. Sic & in hoc de quo disputauimus, deest aliquid rei datae, cui pars alia debetur, nō animo. Qui animū parem sibi nactus est, quantum in illo est, quod uoluit, effecit.

Beneficium mihi dedit, accepi nō aliter, q̄ ipse accipi uoluit. Iam habet, quod petit, & quod unū petit, ergo gratus sum. Post hac usus mei restat, & aliquid ex homine grato cōmodum. Hac nō imperfecti officij reliqua pars est, quod perfecti accessio facit. Videas statuā. Alius est fructus artis, alius artifex. Artis est fecisse quod uoluit. Artificis fecisse cum fructu. Perfecit opus suum, etiā si non uendidit. Triplex est illi fructus operis sui. Vnus conscientia, hunc absolutio opere percepit, Alter fama, Tertius utilitatis, quem allatura est, aut gratia, aut uenditio, aut aliqua cōmoditas. Sic beneficij fructus primus ille cōscientia. Hūc percipit, qui quo uoluit, munus suū per tulit. Secundus est, & fama, & eorū quae praestari inuicem possunt. Itaq; cum benigne ac ceptum est, beneficij est. Qui dedit, gratiam quidem iam recepit, mercedē nondū. De beo itaq; quod extra beneficij est, ipsum quidem bene accipiendo persolui.

Quid ergo retulit gratiam, qui nihil fecit? primū fecit, bono animo, bonum obtulit, & quod est amicitia, ex aequo. Post deinde aliter beneficij, aliter creditū soluitur. Non est quod expectes, ut solutionē tibi ostendam, res inter animos gerit. Quod dico, nō uidebitur durum, q̄uis primo contra opinionē pugnet tuam, si te commodaueris mihi, & cogitaueris res esse magis, q̄ uerba. In gens copia est rerum sine nomine, quas nō proprijs appellatiōibus notamus, sed aliunde cōmodatis, quia pedē & nostrum dicimus, & lecti, & ueli, & carminis, Canem, & uenaticū, & marinū, & fidus, Quia nō sufficimus, ut singulis singula assignemus, quotiens opus est, mutua mur. Fortitudo est pericula iusta cōtēns, aut scientia periculorū repellendorum, excipiendorū, prouocandorum. Dicimus tamē & gladiatorem forte uirum, & seruū nequā, quē in contemptū mortis temeritas impulit. Parsimonia est scientia uitandi sumptus superuacuos, aut ars re familiari moderate utendi, parcissimū tamen hominē uocamus pusilli animi & cōtracti. Cum in infinitū inter sit, inter modū & angustias. Hac alia sunt natura, Sed efficit inopia sermonis, ut & hunc & illum parū uocemus, ut & ille fortis dicat cū ratiōe fortuita despiciēs, & hic sine ratione in pericula excurrens. Sic beneficij est, & actio dicitur beneficij, & ipsum qd dat p̄ illam actionē, ut pecunia, dom⁹, prater-

Ita. Vnū utriq; nomē est, uis quidē ac potestas longe alia. Itaq; attende. Iam intelligis, nihil me, quod opinio tua refugiat dicere, illi beneficij quod actio perficit, relata gratia est, si illud beneuole excipimus. Illud alterū, quod in re cōtinet, nondū reddidimus, & uolumus reddere. Voluntati uolūtate satisfecimus, rei rem debemus. Itaq; quāuis rettulisse illum gratiā dicamus, qui beneficium libenter accepit, iubemus tamē aliquid simile ei, quod accepit reddere. A consuetudine quaer dam, qua dicimus, abhorrent. Deinde alia uia ad consuetudinē redeunt. Negamus iniuriam accipere sapientem, tamē qui illum pugno percusserit, iniuriarum damnabitur. Negamus rem stulti esse, & tamē eum qui rem aliquam stulto surripuerit, furti condemnabimus. Insanire omēs scilicet stultos dicimus. Nec tamē omnes curamus elleboro. His ipsis quos uocamus insanos, & suffragium, & iurisdictionē cōmittimus. Sic dicimus eum, qui beneficium bono animo accepit gratiā rettulisse. Nihilominus illū in are alieno relinquit mus, gratiā relaturū, etiam cum reddiderit. Exhortatio est illa, nō inficiatio beneficij. Ti meamus ne uel intolerabili sarcina depressi deficiamus. Animo bono mihi donata sunt, & fama defensa, detracta sordes spiritus, & libertas potior spiritus, & quomodo referre gratiam potero, quādo ille ueniet dies, quo illi animum nostrum ostendam? Hic ille est, quo ipse suum ostendit. Excipe beneficij, amplexare, gaude, nō quod accipias, sed quod reddas,

reddas, debiturus. Nō adibis tam magnae rei periculū, ut casus ingratorum facere te possit. Nullas tibi proponam difficultates, ne despōdeas animum, ac longa seruitutis expectatione deficias. Non differo te, de praesentibus fiat. Nunquā eris gratus, nisi statim sis. Quid ergo facies? Nō arma sumenda sunt? Et fortasse erūt. Nō maria emetiēda? Fortasse etiā uentis minātibus solues. Vis reddere beneficij? Benigne accipe, Rettulisti gratiā, nō ut soluisse te putes, sed ut securior debeas.

Libri secundi de Beneficijs finis.

LVCII ANNEI SENECAE DE BENEFICIIS LIBER TERTIVS.

NON REFERRE beneficijs gratiam, & est turpe, & apud omnes habetur, Eburti Liberalis. Ideo de ingratis etiam ingrati queruntur. Cū interim hoc omnibus haret, quod omnibus displicet, a deo q̄ in contrariū itur, ut quosdam habeamus infestissimos, nō post beneficia tantū, sed propter beneficia. Hac prauitate natura accidere quibusdam non negauerim, pluribus, quia memoriam tempus interpositum subduxit. Nam quae recentia apud illos uiguerunt, ea interiecto spatio obsolescunt. De quibus fuisse mihi tecū disputatiōe scio. Cum tu illos non ingratos uocares, sed oblitos. Tanquā ea res ingrati excuset, quae fecit. An quia hoc accidit alicui, non sit ingratus, cum hoc non accidat, nisi ingrato? Multa sunt genera ingratorū, ut furum, homicidarū, quorū una culpa est, ceterum in partibus uarietas magna. Ingratus qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est, qui dissimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratissimus omnium, qui oblitus est. Illi enim si non soluunt, tamen debent, & extat apud illos uestigium certe meritorum, in tra malam conscientia concludorū. Et aliquando ad referendam gratiā conuertit ex aliqua causa possunt, si illos pudor admonuerit, si subita honestas rei cupiditas, qualis solet ad tepus, etiam in malis pectoribus exurgere, si inuitauerit facilis occasio. Hic nūquā fieri gratus potest, qui totum beneficij elapsus est. Et utrum tu peiorē uocas, apud quem gratia beneficij intercidit, an apud quem etiam memoria? Vitiosi oculi sunt, qui lucem reformidant, caeci, q̄ non uident. Et parentes suos nō amare impietas est. Non agnoscere, infamia. Quis tam ingratus est, q̄ qui quod in prima parte animi positū esse debuit, & semper occurrere, ita seposuit & abiecit, ut in ignorantiam uerteretur? Apparet illum non saepe de reddendo cogitasse, cui obrepsit obliuio.

Denicq; ad reddendam gratiam, & uirtute opus est, & tempore, & facultate, & aspirante fortuna. Qui meminit, sine impendio gratus est. Hoc, quod non operam exigit, non opes, non felicitatem, qui non praestat, nullum habet, quod lateat patrociniū. Nunquā enim uoluit gratus esse, qui beneficium tam longe proiecit, ut extra cōspectum suum poneret. Quemadmodū quae in usu sunt, & manum quotidie, ta tūmq; patiuntur, nunq; periculum situs adeunt. Illa quae ad oculos nō reuocantur, sed extra conuersationem, ut superuacua iacuerunt, sordes ipsa colligunt uetustate. Ita quicquid frequens cogitatio exercet, ac renouat, memoria nunquā subducit, quae nihil perdit, nisi ad quod saepe non respexit.

Praeter hanc causam, aliae quoq; sunt, quae nobis merita nonnūquā maxime uelant. Prima ac omnij potissima, quod nouis semper cupiditatibus occupati, nō quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus, nō in id, quod est, sed quod appetitur intenti. Quicquid enim domi est, uile, est. Sequitur autem, ut ubi quod acceperis leue, nouorum cupiditas fecit, auctor quoq; eorum nō sit in precio. Amauimus aliquem & suspeximus, & fundatum ab illo statum nostrum professi sumus, quā diu nobis placebant, ea quae consecuti sumus. Deinde irrumpit in animū aliorū admiratio, & ad ea impetus factus est, uti mortalibus mos est, ex magnis maiora cupiendi, protinus excidit, quicquid ante apud nos beneficij uocabatur. Nec ea intuemur, quae nos alijs praeposuerit, sed ea sola quae fortuna praecedenti ostentat. Non potest autem quisq; inuidere, & gratias agere. Quia inuidere querentis & mcesti est. Gratias agere gaudentis. Deinde quia nemo nostrum nouit, nisi id tempus quod eum maxime tran-

sit. Ad

fit. Ad praterita rari animū retorquent. Sic fit, ut præceptores, eorumq; beneficia interdant, quia totā pueritiam relinquimus. Sic fit, ut in adolescentiā nostram collata pereant, quia ipsa nunq; retractatur. Nemo quod fuit tanq; in præterito, sed tanq; in perditio ponit. Ideoq; caduca memoria est futuro imminentiū.

Hoc loco reddendum est Epicuro testimoniū, qui assidue quarit, quod aduersus præterita simus ingrati, quod quæcūq; percepimus bona, non in memoriā reducimus, nec inter uoluptates numeremus. Cum certior nulla sit uoluptas, q̄ quæ iam eripi non potest. Præsentia bona nōdum tota in solido sunt, potest illa casus aliquis incidere. Futura pēdent, & incerta sunt. Quod præterierit, inter tuta sepositum est. Quomodo gratus quisq; esse aduersus beneficia potest, qui omnē uitā suā transtulit. Præsentium intuitus, ac præteritorum memoria gratum facit. Memoria minimum tribuit, quisquis spei plurimum.

Quemadmodū mi Liberalis quædam res semel perceptæ hærent, quædā ut scias, non est satis didicisse. (Intercidit enim eorū scientia, nisi contineatur.) Geometriā dico & sublimiū cursum, & si qua alia propter subtilitatem lubrica sūt, ita beneficia quædam magnitudo non patitur excidere. Quædā minora, sed numero plurima, & temporibus diuersa effluunt. Quia (ut dixi) non subinde illa tractamus, nec libenter quid cuiq; debeamus, cognoscimus. Audi uoces petentiū. Nemo non uicturam semper in animo suo memoriā dixit. Nemo nō deditū se & deuotum professus est. Et si quod alius humiliter uerbū, quo se oppignoraret, inuenit. Post exiguū tēpus idem illi uerba priora quasi sordida, & parum libera euitant, perueniūt deinde eo, quo, ut ego existimo, pessimus quisq; atq; ingratus puenit, ut obliuiscant. Adeo tamē ingratus est, qui oblitus est, ut gratus, cui beneficiū in mentē uenit.

Quæstio, An ingrati sint puniendi,

Hoc tamē inuisum uitium, an impunitum esse debeat, quaritur. Et an hæc lex, quæ in scholis exercetur, etiā in ciuitate ponenda sit: qua ingrati daf actio, quæ uidetur æqua omnibus. Quid nī: cum urbes quoq; urbibus, quæ præstite re exprobrant, & a maioribus collata, a posteris exigat. Nostri maiores maximi scilicet uiri ab hostibus tantū expetierunt beneficia, magno animo dabant, magno perdebant. Excepta Macedonū gente, non est in ulla data aduersus ingratum actio. Magnūq; hoc argumentū dandum non fuisse, quia aduersus maleficium omne consensimus, & homicidij, ueneficij, parricidij, uiolatarum regionū, aliubi atq; aliubi diuersa pœna est, sed ubiq; aliqua. Hoc frequētissimū crimen nusquā punitur. Vbiq; improbatur. Neq; absoluius illud. Sed cum difficilis esset incerta rei æstimatione, tantū odio damnauimus, & inter ea relinquimus quæ ad iudices deos admittimus.

at ad quæ,
uel mittim
pro admit
timus.

Rationes autem multæ mihi occurrunt, propter quas crimē hoc in legem cadere nō debeat. Primū omnium pars optima beneficij perijt, si actio, sicut certæ pecuniæ, aut ex conducto, aut ex locato datur. Hoc enim speciosissimum est in illo, quod dedimus uel perdituri, quod totum permisimus accipientiū arbitrio. Si appello, si ad iudicem uoco, incipit non beneficiū esse, sed creditum: Deinde, cum res honestissima sit referre gratiam, definit esse honesta, si necessaria est. Non magis laudabit quisq; gratum hominē, q̄ eum, qui depositum reddidit, aut quod debet, extra iudicem soluit. Ita duas res, quibus in uita humana nihil pulchrius est, corripimus. Gratum hominē, & beneficiū. Quid enim aut in hoc magnificū est, si beneficiū non dat, sed cōmodat: aut in illo qui reddit, non quia uult, sed quia necesse est: Nō est gloriosa res gratum esse, nisi tutum est, ingratiū fuisse. Adhuc nunc, quod huic uni legi omnia fora uix sufficient. Quis erit, qui non agat, quis, cum quo non agatur: Omnes ita extollunt, omnes etiam minima, quæ in alios contulere dilatant. Præterea quæcūq; in cognitiōe cadunt, comprehendunt, & non dare infinitā licentiā iudici. Ideo melior uidetur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, q̄ ad arbitrium mittitur. Quia illum formula includit, & certos, quos non excedat terminos, ponit. Huius libera, & nulla astricta uinculis religio, & detrahare aliquid potest, & adicere, & sententiā suam nō prout lex, ut iusticia suadet, sed prout humanitas, aut misericordia impulsit, regere. Ingrati actio non erat

Ta. citra iu
dicium.

nō erat iudicem alligatura, sed regno liberrimo positura. Quid sit enim beneficiū nō cōstat, dein de quantūq; sit, refert q̄ benigne illud interpretetur iudex. Quid sit ingratus, nulla lex mōstrat. Saepē & qui reddidit quod accepit, ingratus est, & qui nō reddidit, gratus: De quibus etiam imperitus iudex dimittere tabellam potest: ubi fecisse, aut non fecisse pronuntiandū est, ubi prolatis cautionibus, controuersia tollitur, ubi inter disputantes ratio ius dicit. Vbi uero animi coniectura capienda est, ubi id, de quo sola sapientia de cernit, in controuersiam incidit, nō potest ad hæc sumi iudex: ex turba selectorum, quem census in album, & equestris hæreditas misit.

Itaq; nō hæc parū idonea res uisa est, quæ deducere ad iudicem, sed nec huic rei satis idoneus iudex inuentus est, quod non admiraberis, si excuseris, quid habiturus fuerit difficultatis, quisquis in eiusmodi regnū exisset. Donauit aliquis magnā pecuniā, sed diues, sed non sensurus impediū. Donauit alius, sed toto patrimonio cessurus. Summa eadem est, beneficium idem non est. Eriam nunc adicere. Sic pecuniā pro addito dependit, sed cum illam domo protulisset, ille dedit eadem, sed mutua sumpsit, aut rogauit, & se obligari ingenti merito passus est. Eodem existimas loco esse illum, qui beneficium ex facili largitus est, & huic, qui accepit, ut daret: Tempore quædam magna sunt, non summa. Beneficiū est donata possessio, cuius fertilitas laxare possit annonam. Beneficiū est, unus in famem panis. Beneficiū est, donare regiones, p̄ quas multa flumina & nauigabilia decurrant. Beneficiū est, arenibus siti, & uix spiritū per siccas fauces ducētibus monstrare fontem. Quis inter se ista comparabit? Quis expēdet? Difficilis est sententia, quæ non rem, sed uim requirit. Eadem licet sint aliter data, nō idē pendent. Dedit mihi hic beneficium, sed non libenter, sed dedisse se quæsitus est, sed superbius me q̄ solebat, aspexit, sed tam tarde dedit, ut plus præstaturus fuerit, si cito negasset. Horum quomodo iudex inibit æstimationem, cum sermo & dubitatio, & uultus meriti gratiam destruant?

Quid quod quædam beneficia uocantur, quia nimis concupiscuntur: quædam non sunt ex hac uulgari nota, sed maiora, etiā si minus apparent: Beneficiū uocas dedisse potentis populi ciuitatem, in quantumdecim gradus deduxisse, & defendisse capitis reum, quid utilia sualisse: quid retinuisse, ne in scelus rueret, quid gladiū excussisse morituro: quid efficacibus remedijs rescocillasse luigentem: & quod desyderabat uolentem sequi, & auide consilium reduxisse: Quid assedisse agro, & cum ualetudo eius, ac salus, momentis constaret, excepisse idonea cibi tēpora, & cadentes uenas uino rescocillasse, & medicum adduxisse morienti: Hæc quis extimabit: quis similibus beneficijs iubebit beneficia p̄sari? Donauit tibi domum, sed ego tuam supra te ruere prædixi. Dedit tibi patrimoniū, sed ego naufrago tabulam. Pugnat uit pro te, & uulnera excepit. At ego uitam tibi silentio dedi. Cum aliter beneficium datur, aliter reddatur, paria facere difficile est.

Des præterea beneficio reddendo non dicitur, sicut pecuniæ creditæ. Itaq; potest, qui nondum reddidit, reddere. Dic enim, intra quod tempus deprehendatur ingratus. Maxima beneficia probationem non habent. Saepē intra taxatam duorū cōscientiā latent. An hoc indicimus, ut nunc demus beneficia sine teste? Quæ deinde penā ingratis cōstituamus: unā omnibus: cum disparia beneficia sint, inæquales, & p̄ cuiusq; beneficio maiore, aut minore? Age, intra pecuniā uerfabitis taxatio. Quid, quod quædam beneficia uitæ sunt, & maiora uitæ: His quæ pronuntiantur pœna: minor beneficio: Iniqua est pœna & capitalis. Quid inhumanitas, q̄ crucietos esse beneficiorum exitus?

Quædam, inquit, priuilegia parentibus data sunt. Quomodo horū extra ordinem habita ratio est, sic aliorū quoq; beneficiorū haberi debet. Parentū cōditionē sacrauius, quia expediebat liberos tolli. Solllicitandi ad hūc laborem erunt incertam adituri fortunā. Non poterat illis dici, quod beneficia dantibus dicit. Cui dies elige ipse tecū. Si deceptus es, quare dignū adiuua. In liberis tollendis nihil iudicio tollentiū licet, tota res uoti est. Itaq; ut æquiore animo adirent alea, dāda illis aliqua potestas fuit. Deinde aliqua cōditio est parentū, qui beneficia, quibus de-

Alii, dices *

c derunt

derunt, nihilominus daturi sunt. Nec est periculum, ne dedisse illos mentiantur. In ceteris queri debet, non tantum an receperint, sed an dederint. Horum in confesso merita sunt, & quia utile est iuventuti regi, imposuimus illi quasi domesticos magistratus, sub quorum custodia contineantur. Deinde omnium parentum unum erat beneficium. Itaque est mari semel potuit. Alia diuersa sunt & dissimilia, infinitis inter se intervallis distantia. Itaque sub nulla regula cadere poterunt. Cum aequius egisset omnia relinquere, quam omnia aequari.

Quædam magno dantibus constant, quædam excipientibus magna sunt, sed gratuita tribuentibus, quædam amicis data, quædam ignotis. Plus est, quamvis idem detur, si ei detur, quem nosse a beneficio incipis. Hic auxilia tribuit. Ille ornamenta, ille solatia. Inuenies, qui nihil putet esse iucundius, nihil maius, quam habere in quo calamitas acquiescat. Inuenies rursus, qui dignitati suæ, quam securitati suæ consili malit, & qui plus ei debere se iudicat per quem tutor est, quam ei per quem honestior. Proinde ista maiora aut minora erunt, prout fuerit iudex, aut ad hæc, aut ad illa inclinatus animo. Præterea creditorem mihi ipse eligo. Beneficium sæpe ab ipso accipio, a quo nolo, & aliquando ignorans obligor. Quid facies? ingratum uocabis eum, cui beneficium inscio, & si sciuisset non accepturo, impositum est; Non uocabis eum, qui utcumque acceptum non reddidit.

Aliquis dedit mihi beneficium, sed idem postea fecit iniuriam. Vtrum uno munere ad patientiam omnium iniuriam astringor? an proinde erit, ac si gratiam retulerim? quia beneficium suum ipse insequenti iniuria rescindit? Quomodo deinde de estimabis? Vtrum plus sit quod accepit, aut in quo læsus est? Dies me deficiet, omnes difficultates persequi tentant. Tardiores inquit ad beneficia danda facinus non iudicando data, nec inficiatores eorum afficiendo poena. Sed illud quoque tibi econtrario occurrat. Multo tardiores futuros ad accipienda beneficia, si periculum causa dicenda adituri erunt, & innocentiam sollicitiore habituri loco. Deinde erimus per hæc ipsi quoque ad danda tardiores. Nemo enim libenter dat inuitus, sed quicumque ad benefacientiam dū bonitate inuitatus est, & ipsa pulchritudine rei, etiam libentius dabit, nihil debituris, nisi quod uolunt. Minuere enim gloria eius officij, cui diligenter cautus est.

Deinde pauciora erunt beneficia, sed ueriora. Quid autem mali est inhiberi beneficiorum teneritate? Hoc enim ipsum secuti sunt, qui nullam legem huic constituerunt, ut circūspectius donaremus, circūspectius eligeremus eos, in quos merita cōferuntur. Etiam atque etiā cui des considera. Nulla actio erit, nulla re petitio. Erras, si existimas succursurū tibi iudicem. Nulla lex te in integrum restituet. Solam accipientis fidem specta. Hoc modo beneficia auctoritate suam tenent, & magnifici sunt. Pollues illa, si materiā litium feceris. Aequissima uox est, & ius gentium præ se ferens, redde quod debes, uitam inquam debet, dignitatem, securitatem, sanitatem. Reddi maxima quæque non possunt. Aut pro his inquit, aliquid quod tantū sit. Hoc est quod dicebam, interitura tantæ rei dignitate, si beneficium mercem facimus. Non est incitandus animus ad auaritiā, ad querelas, ad discordiam, sua sponte in ista fertur. Quantum possimus restitamus, & querenti occasiones amputemus.

Vtinam quidem persuadere possimus, ut pecunias creditas tantum a uolentibus acciperent. Vtinam nulla stipulatio emptorem uenditori obligaret. Nec pacta conuentaque impressis signis custodirentur. Fides potius illa seruaret, & æquū colens animus. Sed necessaria optimis prætulerunt, & cogere fidem quam spectare malunt. Adhibent ab utraque parte testes. Ille per tabulas plurimum noia interpositis parat ijs facit. Ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpe humani generis & fraudis, ac nequitiae publicæ confessione, anulis nostris, plusquam animis creditur. Inquit, isti uiri ornati adhibiti sunt. Hi inquit primuntur. Nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit, hos incorruptos uiros & iudices ueritatis existimas? At his ipsis non statim aliter pecuniam committentur. Itaque non honestius erat, a quibusdam fidem falli, quæ ab omnibus perfidiam timeri? Hoc unum deest auaritiæ, ut beneficia sine sponso re non demus. Generosi animi & magnifici est iuuare, & pdesse. Qui dat beneficia, deos imitant, qui repetit foeneratores. Quid illos dū uindictam? in turbam sordidissimam redigim? Plures inquit

Porte uin/
dicandof.

*

Plures inquit ingrati erunt si nulla aduersus ingratum datur actio, sicut pauciores, quia maiore delectu dabunt beneficia. Deinde non expedit notum omnibus fieri, quam multi ingrati sint. Pudorem enim rei tollet multitudo peccantium, & desinet esse probri loco comune maledictum. Nunquid iam ulla repudio erubescit? postquam illustres quædam ac nobiles fœmina, non solum numero, sed maritorum annos suos copotent, & exeunt matrimonij causa, nubunt repudij? Tam diu istud timebat, quam diu rarum erat. Quia uero nulla sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant facere dididerunt. Nunquid iam ullus adulterij pudor est, postquam eo uentus est, ut nulla uirum habeat, nisi ut adulterium iuiter? Argumentum est deformitatis pudicitia, quam iuuenes tam miseram, tam fordidam, ut illi satis sit unum adulterorum par? nisi singulis diuisit horas, & non sufficit dies omnibus, nisi apud alium gestata est, apud alium mansit. In firmata & antiquata est quæ nesciat matrimonij uocari unum adulterum. Quæadmodum horum delictorum iam euanuit pudor, postquam res latius euagata est, Ita ingratos plures efficiet & auctores, si numerare se coeperint.

Quid ergo? impunitus erit ingratus? Quid ergo? impunitus erit impius? Quid malignus? Quid auarus? Quid impotens? Quid crudelis? Impunita tu credis esse, quæ inuisa sunt? Aut ullum supplicium grauius existimas publico odio? Poena est, quod non audeat ab ullo beneficium accipere, quod non audeat ulli dare, quod omnium designatur oculis, aut designari se iudicat, quod in tellectum optimæ rei ac dulcissimæ amissit. An tu infelicem uocas, qui caruit acie oculorum, cuius aures morbus obstruxit? Non uocas miserum eum, qui sensum beneficiorum amisit? Testes ingratorum omnium deos metuit. Vrit illum & angit intercepti beneficij conscientia. Denique satis hæc ipsa poena magna est, quod rei (ut dicebam iucundissimæ) fructum non percipit. At quem iuuat accepisse, aquali perpetuaque uoluntate fruitur, & animus eius a quo accepit, non rem intuens gaudet. Gratium hominem semper beneficium delectat, ingratum semel. Comparari autem potest utriusque uita. Cum alter tristis sit & sollicitus, qualis esse inficiator ac fraudulenter solet. Apud quem non parentur, qui debet honor est, non educatoris, non præceptorum. Alter lætus, hilaris, occasionem expectanda gratia expectens, & ex hoc ipso affectu gaudium grande percipiens, nec querens quo modo, de quo, quare, sed quemadmodum plenius uberiusque respondeat, non solum parentibus & amicis, sed humilioribus quoque personis. Nam etiam si a seruo suo beneficium accepit, existimat non a quo, sed quod accepit.

Quanquam queritur a quibusdam, sicut ab Hecatone, an beneficium dare seruus domino possit? Sunt enim qui ita distinguunt. Quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det. Alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare. Officium esse, filij, uxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitatur, & ferre opem iubet. Ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, ut nihil eorum quæ præstat, imputet superiori. Præterea seruos qui negat dare aliquando beneficium, ignarus est iuris humani. Refert enim cuius animi sit, qui præstat, non cuius status. Nulli præclusa uirtus est, omnibus patet, omnes admittit, omnes inuitat, ingenuos, libertinos, seruos, reges, & exules. Non eligit domum, nec censum, nudo homine contenta est. Quid enim erat tuti aduersus repentinam? Quid animus magnus promitteret sibi, si certam uirtutem fortuna mutaret? Si non dat beneficium seruus domino, nec regi quisque suo, nec duci suo miles. Quid enim iterum est, quali quisque teneatur imperio, si summo tenetur? Nam si seruo quo minus in nomine meriti perueniat, necessitas obest, & patiens ultima timor, idem istud obstabit, & ei qui regem habet, & ei qui ducem, quonia quamque sub dispari titulo, paria in illis licet. At qui dant regibus suis, dant imperatoribus beneficia. Ergo & dominis potest seruus iustus esse, potest fortis, potest magnanimus. Ergo & beneficium dare potest. Nam & hoc uirtutis est, ideoque dominis serui beneficia possunt dare, & ipsos sæpe beneficij sui fecerunt. Non est dubium, quin seruus beneficium dare possit cui libet, quare ergo non & domino suo possit?

c 2 Quia non potest

Irrites.

al. auda
ciore.

al. auda
ciore.

al. auda
ciore.

al. expectas

Quia nō potest, inquit, creditor domini sui fieri, si pecuniā illi dederit. Alioquin quotidie dominū suum obligat. Peregrinante sequitur, agro ministrat, & labore sumo colit. Omnia tamē ista quae alio praestante beneficia dicerentur, praestante seruo, ministrata sunt. Beneficiū enim id est, quod quis dedit, cum illi liceret & nō dare. Seruus autē non habet negandi potestatem, ita nō praestat, sed parat. Nec id ie fecisse iactat, quod nō facere non potuit. Iam sub ista lege uincā, & eo pducam feruū, ut in multa liber sit. Interest, dic mihi si tibi ostendero aliq̄ seruum p̄ salute domini sui sine respectu dimicantē, & confossum uulnerib⁹, reliquias tamē sanguinis ab ipsis uitalibus fundentē, & ut ille effugiendi tēpus habeat, moram sua morte quarentē, hunc tu negabis beneficiū dedisse, quia seruus est. Si tibi ostendero aliq̄ seruum, ut secreta dñi prodat, nulla tyranni pollicitatione corruptū, nullis territū minis, nullis cruciatib⁹ uitētum, auctis se quantum potuerit, suspiciones quærētis, & impendisse spiritū fidei, hunc tu negabis beneficiū dño dedisse, quia seruus est. Vide ne deo maius sit, quo rari⁹ est exemplum uirtutis in seruis, eoq̄ gratius qd̄ cum ferre inuisa imperia sint, & omnis necessitas grauis, cōmune seruitutis odium in aliquo domini charitas uicet. Ita nō ideo beneficiū non est, quia a seruo p̄fectū est, sed ideo maius, q̄a deterrere ab illo nec seruit⁹ quidē potuit.

Erat si quis existimat seruitutē in totum hoiem descendere. Pars melior eius excepta est. Corpora obnoxia sunt & ascripta dominis. Mens quidē sui iuris, quae adeo libera & uaga est, ut ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est teneri queat, quo minus impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitū comes coelestib⁹ exeat. Corpus itaq̄ est qd̄ domino fortuna tradidit. Hoc emit. Hoc uendidit. Interior illa pars mancipio dari nō potest. Ab hac quicquid uenit, liberū est. Non em̄ aut nos omnia iubere possumus, aut in omnia serui parere coguntur. Contra republicā imperata nō facient. Nulli sceleri manus commodabunt.

Quædam sunt quae leges nec tubēt, nec uetant facere. In his seruus materiā beneficij habet. Quā diu praestat, qd̄ a seruis exigi solet, ministratū est. Vbi plus q̄ quod seruo necesse est, beneficiū. Vbi in aff. ctū amici transit, desinit uocari ministratū. Est aliquid quod dñs praestare debeat, ut cibariū, uestituriū. Nemo hoc dixit beneficiū, at indulsit. Liberalius educauit. Artes gbus erudiuntur ingenui, tradidit, beneficiū est. Idem econtrario fit in p̄sona serui. Quicquid est qd̄ seruis officij formulā excedit, quod nō ex imperio, sed ex uoluntate praestatur, beneficiū est. Si modo tantū est, ut hoc uocari potuerit, quolibet alio praestante.

Seruus (ut placet Chryssippo) p̄petuus mercēnarius est. Quēadmodū ille beneficiū dat, ubi plus praestat q̄ quod operis locauit. Sic seruus ubi beniuolentia erga dñm fortunā suā modū transit, & alius aliqd̄ ausus, qd̄ etiam feliciter nato decori esset, & spem dñi antecessit, beneficiū est intra domū inuentū. An aequum tibi uideretur, qbus si minus debito faciant, irascimur, nō haberi gratiā, si plus debito solitōq̄ fecerint? Vis scire q̄dō nō sit beneficiū? Vbi dici pōt, quid si nollit? Vbi uero id praestat, qd̄ nolle licuit, uoluisse laudandū est. Inter se cōtraria sunt, beneficiū & iniuria. Pōt dare beneficiū dño, si a domino iniuriā pōt accipere. Atqui de iniurijs dominoꝝ in seruos, qui audiati, positus est, q̄ & scuitiā & libidinē, & in praebendis ad uictum necessarijs auaritiā cōpescat. Quid ergo beneficiū dñs a seruo accipit? imo homo ab hoiē. Quicq̄ qd̄ in illius p̄tate fuit, fecit. Beneficiū dño dedit. Ne a seruo acceperis, in tua p̄tate est. Quis autē tantus est, quē nō fortuna indigere etiā infimis cogat? Multa iam beneficiorū genera re feram & dissimilia, & quaedā inter se cōtraria. Reddit aliquis dño suo uitā, dedit mortē, seruaui periturū, & hoc si parū est peūdo seruaui. Ali⁹ mortē dñi adiuiuit. Ali⁹ decepit.

Claudius Quadrigarius in secūdo & uicesimo annaliū tradit, qd̄ cū oblidere Drumētū, & iam ad summā desperationē uentū esset, duos seruos, ad hostē transfugisse, & opere precij fecisse. Deinde urbe capta, passim discurrerent uictore, illos p̄ nota itinera ad domū in qua seruerant praecurrisse, & dominā suā ante se agisse, & querētibus quānā esset, dominā & quidē crudelissimā ad supplicij ab ipsis duci, p̄fessos esse. Eductā deinde extra muros sumā cura celasse, donec hostilis ira cōcideret. Deinde ut satiat⁹ miles ad romanos mores cito rediit, illos quoq̄ ad suos redisse,

seruus dñi / se beneficia pōt

Corpa seruo / rī dñis obno / xia, mētes ue / ro sui iuris

Ali⁹ uenit.

Homo am / plissimā etiā / fortunā cogi / tur aliquādo / indigere inf / mis.

Fidelitas / seruorū.

redisse, & dominā sibi ipsos dedisse. Manumisit utrūq̄, e uestigio illa, nec indignata est ab his se uitam accepisse, in quos uitā necisq̄ potestate habuisset. Potuit sibi hoc uel magis gratulari. Aliter autē seruata, minus nota & uulgaris clemētia habuisset. Sic seruata nobilis familia, & exep̄l duarū urbū fuit. In tanta cōfusione capta ciuitatis, cū sibi quisq̄ cōsuleret, oēs ab illa praeter transfugas fugerūt. At hi, ut ostenderēt quo animo facta esset prior illa transitio, a uictoribus ad captiua transfugerunt, p̄sonā parricidāq̄ ferētēs. Qd̄ in illo bñficio maximū fuit, tanti iudicauerūt, ne dña occideret, quātū uideri dñam occidisse. Nō est, mihi crede, nō est seruilis animi, egregiū factū fama sceleris emisse.

At tenus prator Marforum ducebatur ad Romanū imperiū. Seruus eius gladius militi ipsi, a quo trahebatur eduxit, & primum dominū occidit. Dein de tempus est, inquit, me & mihi consulere, iam dominū manumisi, atq̄ ita se uno ictu transegit. Da mihi quēq̄, qui magnificentius dominum seruauerit?

COrnitiū Caesare obsidebat. Tenebat inclusus Domitius. Impauit medico, eidē q̄ seruo suo, ut sibi uenenū daret. Cū tergiuerantē eum uideret, quid cūctaris, inquit, tanq̄ in tua p̄tate totū istud sit? mortē rogo armatus. Tum ille p̄misit, & medicamentū innoxium bibendū illi dedit, quo cū sopitus esset, accessit ad filium eius. Iube me, inquit, seruari, dū ex euentu intelligis, an uenenū patri tuo dederim. Vixit Domitius, & seruatus a Caesare est. Prior tamen illum seruus seruauerat.

BEllo ciuili p̄scriptum dominū seruus abscondit, & cum anulos eius sibi aptafset, ac ueste induisset, spiculatoribus occurrit, nihil se deprecari, quo minus imperata peragerent, dixit, & deinde ceruicem porrexit. Quanti uiri est pro domino eo tempore mori uelle, quo erat rara fides, dominū mori nolle etiā publica crudelitate. Item inueniri in publica perfidia fidem, cum praemia p̄ditionis ingentia ostendantur, praemium fidei, mortem concupiscere.

Nostri saeculi exempla nō prateribo. Sub Tiberio caesare fuit accusandi frequēs & pene publica rabies, qua omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem conscit. Excipiebatur ebriorū sermo, simplicitas iocantiū. Nihil erat tutū. Omis seruiendi placebat occasio. Nec iā reorū expetebat euentus, cum esset unus. Cōtinabat Paulus praetorius in cōuiuio quodā, imaginē Tiberij caesaris habens excelsam, eminentem gemma. Rem ineptissimā fecerit, si nunc uerba quaesiro, quēadmodū dicam illū matellā sumpsisse. Quod factū simul & Maro ex notis illius tēporis uestigatorib⁹ nō tautit, & seruus eius quo nec tebanē insidiae, ei ebrio anulū extraxit. Et cū Maro conuiuius testare admotā esse imaginē obsceus, & iam subscriptionē cōponeret, ostēdit in manu sua seruus anulū. Si quis hunc seruū uocat, & illum conuiuiam uocabit.

Sub diuo Augusto nondū homibus uerba sua periculosa erāt, iā Molesta Ruffus uir ordinis senatorij inter cenā optauerat, ne Caesare diluere rediret, ex ea peregrinatione quā parabat, & adiecerat idē oēs & tauros & uitulos optare, fuerunt qui illa diligenter audirent, ut primū diluxit, seruus, qui cenāti ad pedes steterat, narrat quae inter cenā ebrius dixisset. Hortat eū, ut Caesare occupet, atq̄ ipse se deferat. Vltus cōsilio, descendenti Caesari occurrit. Et cū malā mentē habuisset se pridie iurasset, id ut in se & filios suos recideret, optauit, & Caesare ut ignosceret sibi, rediretq̄ in gratiā secū rogauit. Cū dixisset se Caesare facere, Nemo, inq̄, credit te mecū in gratiā redisse, nisi aliqd̄ mihi donaueris. Petiitq̄ nō fastidiendā & p̄pitiō sumā, & impetrauit. Caesare ait, mea causa dabo operā, ne unq̄ tibi irascar. Honestē Caesare qd̄ ignouit, q̄ liberalitate clemētia adiecit. Quicq̄ hoc audiuerit exep̄lū, necesse ē Caesare laudet, sed cū seruū an laudauerit, nō expectas, ut tibi narrē manumissū, q̄ hoc fecerat: pecuniā p̄ libertate e⁹ Caesare nūerauit.

Post tot exempla nō est dubiū, quin beneficiū aliquando a seruo dominus accipiat, quare potius p̄sona rem minuat, q̄ p̄sonā res ipsa cohonestet. Eadē oibus principia, eadēq̄ origo. Nemo altero nobilior, nisi cui rectius ingenij, & artib⁹ bonis aptius. Qui imagines in atrio exponūt, & noia familiae suae longo ordine ac multis stematū illigata flexuris in parte prima aditū collocāt, notū magis q̄ nobiles sūt. Vnus ois parens mūdus est, siue p̄ splendidos, siue p̄ sordidos gradus, ad hūc prima cuiusq̄ origo pduci. Nō est, q̄ te isti decipiat, qui cū maiores suos recensent, ubiq̄q̄ fecit

Non longa stemmati / ries, sed in / genij felicitas / nos genero / sos reddit.

c 3 nomen illustre,

*
falsū domi
nū fingūt

homē illustre, illo idomini fugiunt. Neminē despexeris, etiā si circa illū obsoleta sunt no-
mina, & parū indulgēte adiuta fortuna. Siue libertini ante nos habent, siue serui, siue ex-
terarū gentiū hoies. Erigite audacter animos, & quicquid in medio sordidi iacet, transi-
lite. Expectat uos in summo, magna nobilitas. Quid supbia in tantā uanitatē attollimur,
ut beneficia a seruis indignemur accipere, & sortē eorū spectemus obliti meritorū? Seruū
tu quenq; uocas libidinis & gula seruus, & adulter, imo adulterarū cōmune mancipiū.
Seruū uocas quēq; tu quo tandē ab istis gerulis raperis, cubile istud tuū circūferētibus?
Quo te penulati isti in militū quidē nō uulgarē cultū subornati. Quo inq; te isti efferūt
ad hostiū alicuius hostiarū, ad hortos alicuius, ne ordinariū quidē habentis officium. Et
deinde negas tibi bñficiū a seruo tuo posse dari, cui osculū alieni serui beneficiū ē? Quae
est tāta animi discordia? eodē tpe seruos despicias & colis. Impiosus intra limen atq; impo-
tens, hūilis foris & tā cōtēptus, q̄ cōtēnis. Neq; em̄ ulli magis abijciunt anios, q̄ q̄ imprō-
be tollūt. Nulliq; ad calcēdos alios paratiores, q̄ q̄ cōtumelias facere, accipiēdo didicerēt

Dicenda haec fuerunt ad cōtemnendā insolentiā hoim ex fortuna pendētium,
uindican dūq; ius beneficij dandi a seruis, ut a filijs quoq; uindicare. Quare
em̄, aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint, q̄ acce-
perint. Illud cōcedit multos filios maiores potentioreq; exiitisse, q̄ parentes
suos, eoq; illis, meliores fuisse. Quod si cōstat, potest fieri, ut meliora tribuerint, cū & for-
tuna illis maior esset, & melior uoluntas. Quicquid, inquit, est, quod det patri filius, utiq;
minus est. Quia hanc ipsam dandi facultatē patri debet. Ita nunq; beneficio uincit, cuius
beneficiū est ipsum, quod uincit, primū quaedā initiū ab alijs trahunt, & tamen initijs suis
maiora sunt. Nec ideo aliquid nō est maius eo qd̄ cepit, quia nō potuisset intantū pce-
dere, nisi cōcepisset. Nulla nō res principia sua, magno gradu trāsit. Semina omniū rerū
causae sunt, & tamē minimae partes sunt eorū, quae gignunt. Aspice Rhēnū, aspice Eufra-
tem, oēs deniq; in clytos amnes quid sunt, si illos illic uide effluunt, aestimes? Quicqd̄ est
quo timent, quo nominant, in processu parauerunt, tolle radice, nemora nō surgent, nec
tantū montes uelstent. Aspice trabes, siue pceritatē aestimes altissimā, siue grossitudinem
spatiūq; ramoq; latissimē fufas, quantulū est his cōparatū illud, quod radix tenui fibra cō-
plectitur. Innituntur fundamentis suis templa, & illa urbis moenia, tantū quae in firmame-
tum totius operis iacta sunt, latent. Idem in ceteris euenit. Principia sua semper sequens
magnitudo obruet. Non potuissent quicq; consequi, nisi parentum beneficium antecessi-
fisset. Sed non ideo quicquid consecutus sum, minus est eo, sine quo cōsecutus nō essem.
Nisi me nutrix aluisset infantē, nihil eoq; quae cōsilio ac manu gerō, facere potuissent, nec
in hanc emergere nois claritatē, quā ciuili ac militari industria merui. Nunqd̄ tamē ideo
maximis opibus praefere nutriscis officiū? Ad quid interest, cum aequē sine patris benefi-
cio, q̄ sine nutriscis fomento, non potuerim ad ulteriora procedere?

Quod si initio meo quicquid iam possum debeo, cogita nō esse initium mei pa-
tris, nec autē quidē. Semp̄ em̄ ulterius aliquid, ex quo originis pxima origo
descēdat. At qui nemo dicit, plus debere ignotis, & ultra memoriā positīs ma-
ioribus, q̄ patri. Plus autē debeo, si hoc ipsum quod genuit me pater meus, ma-
ioribus suis debet. Quicquid praestiti patri, etiā si magnus est, infra aestima-
tionem pars muneris est, quia non essem, si nō genuisset. Isto modo etiā siquis patris meū
aegrum ac moriturū sanauerit, nihil praestare ei potero, quod nō beneficio eius minus sit.
Non em̄ genuisset me pater, nisi natus esset. Sed uide, ne illud uerius sit aestimari. An id
quod potuit, & id quod fecit, meū sit, meaq; uiriū, meaq; uoluntatis. Illud quod natus sum,
ipse intuere quale sit. Animaduertis exiguū & incertū, & boni maliq; cōmune materiā, si-
ne dubio primū ad oia gratū. Sed nō ideo maiore oibus, quia primū est. Seruauī patrem
meū, & ad summā, quaeq; dignitatē, & principē urbis suae feci, nec tantū rebus a me gestis
nobilitauī, sed ipsi quoq; gerendae; ingentē ac facili, nec tutam minus q̄ gloriosam dedi
materiā. Honores, opes quicquid humanus ad se animus rapit, cōgessi, & cū supra omēs
stare, infra illū steti. Dic nūc, hoc ipsum, q̄ ista potuisti, patris munus est. Respondebo ti-
bi, & proliis, si ad ista faciēda nasci satis est. Sed si ad bene uiuendum minima portio est
uiuere, & id tribuisti, quod cum feris mihi, & animalibus quibusdam minimis, etiam fo-
dissimis

dissimis cōmune est, noli tibi asserere, qd̄ non ex tuis beneficijs, sed etiā sine tuis oritur.
Putamē uita pro uita reddidisse. Sic quoq; munus tuū uici, cū ego dederim sententiā sen-
tiens me dare. Cū uita tibi nō uoluptatis meae causa, aut p uoluptatē dederim. Cum tāto
maius sit retinere spiritū, q̄ accipere, quanto leuius mori ante mortis moerum.

Ego uitam dedi statim illa uisuro. Tu nescituro, an uiueret. Ego uita dedi, mortē ti-
menti. Tu uita dedisti, ut mori possem. Ego uita tibi dedi cōsummatā, pfectā. Tu
me expertē rōnis genuisti, onus alienū. Vis scire q̄, non sit magnū beneficiū, uita
sic dare. Si exposuisses, nempe iniuria erat genuisse. Quo quidē colligo, minimū
esse beneficiū patris, matrisq; cōcubitū, nisi accesserint alia, quae plexerent hoc initium
muneris, alijs officijs ratū facerent. Nō est bonum uiuere, sed bene uiuere. At bene uiuo,
sed potui & male. Ita tamē hoc est tuū, qd̄ uiuo. Si uita imputas mihi p se nudā, egentem
cōsiliū, & id ut magnū, bonū iactas, cogita te mihi imputare mulcas, ac uermiū bonum.
Deinde ut nihil aliud dicam, q̄ bonis artibus me studuisse, ut cursum ad rectum iter ui-
tae dirigere, ipso beneficio maius q̄ q̄ dederas, recepisti. Tu enim me mihi rudem & im-
peritum dedisti, ego tibi filium, qualem genuisse gauderes.

Aluit me pater, si idē praesto plus reddo, quia nō tantū aluisse, sed a filio alī gau-
det, & maiore ex animo meo, q̄ ex ipsa re percipit uoluptatē. Illius alimenta ad
corpus tantū meū puenerunt. Quid siquis in tantum pcessit, ut aut eloquentia
per gentes notesceret, aut iusticia, aut bellicis rebus, & patri quoq; ingentē cir-
cumfunderet famā, tenebrasq; nataliū suorum clara luce discuteret, non in aestimabile in-
parentes suos beneficium contulit? An quisq; Aristonem & Gryllum, nisi propter Xeno-
phontem ac Platonem filios nosset? Sophroniscum Socrates expirare non patitur. Cae-
teros enumerare longum est, qui uiuunt ob nullam causam aliam, q̄ q̄ illos liberorū exi-
mia uirtus tradidit posteris. Vtrum maius beneficiū dedit, M. Agrippae pater, nec post
Agrippā quidē notus? An patri dedit Agrippa, nauali corona insignis, unicum adeptus
inter dona militaria decus, qui tot in urbe maxima opera excitauit, quae & priorem ma-
gnificentia uincerent, & in illa hostes uincerentur. Vtrum Octauius maius ullum benefi-
ciū dedit filio, an patri diuus Augustus, q̄ uis illū umbra adoptiui patris abscondit. Quan-
tā accepisset uoluptatē, si illum post debellata arma ciuilia, uidisset securae paci praesiden-
tem, non agnoscens bonū suū, nec satis credens, quotiens respexisset ad se, potuisse illum
uirum in domo sua nasci. Quid nunc caeteros prosequar, quos iam cōscripsisset obliuio,
nisi illos filiorū gloria e tenebris eruisset, & adhuc in luce retineret? Deinde quaram? nū-
qd̄ fil? patri maiora bñficia reddiderit, q̄ a patre accepit. Sed an posset aliq; maiora red-
dere, etiam si qua retuli exempla, nondū satisfaciunt, nec beneficia parentum suorum sup-
micat. Capit tamē hoc natura, q̄ nondū ulla aetas tulit, si singula paternorum meritorum
magnitudinē exuperare non possunt, plura in unum congesta superabunt.

Seruauit in bello matre Scipio, & pratextatus in hostes equū cōcitat, parū est, q̄ ut
pueniret ad patrē. Tot picula, maximos duces, tot eū maxie pmetia contēpsit, tot
oppositas difficultates, q̄ ad primā pugna exitur? Tyro p ueteranorū corpa cucur-
rit, q̄ annos suos trāsluuit. Adijce ut idē patrē reū defendat, & cōspirationi inimico
rū potētū eripiat. Vt atq; illi cōsulatū, ac tertū aliosq; honores etiā cōsularibus cōcupi-
scēdos cōgerat, ut paupi raptas belli iure opes tradat. Et qd̄ est militaribus uiris speciosif-
simū, diuitem illū spolijis etiā hostilibus faciat. Si adhuc parū est, adijce ut puincias, & extra
ordinaria impia cōtinuat. Adijce ut dirutus maximis urbis, Romani imperij line am-
ulo adortus occasusq; uenturi defensor & cōditor, maiore nobilitatē nobili uiro adijciat.
Dic Scipionis parem, haud dubiū est, quin generandi uulgare beneficiū uicerit eximia
pietas, & uirtus. Ipsi urbi nescio, utrū maius praesidium afferens, an decus.

Deinde hoc parū ē, finge aliq; tormēta patris discussisse, finge i se trāstulisse,
licet tibi inquit uelis extēdere beneficia filij, cū paternū mun? & simplex sit
& facile, nec datū uolūtariū. Quid necesse est multis? dedit etiā quibus dedisse
se nescit. In quo cōsorte habet, in quo spectauit legē patriā, pramia patrum, do-
mus ac familia ppetuitatē, oia potius, q̄ eū cui dabat. Quid siquis sapientia cōsecutū, hanc
patri tradiderit, etiā nunc disputabimus, an maius aliquid dederit q̄ accepit, cū uitam

falsū impug

Parcēs alio
qui mortales
nōnūq; a fi-
lijis imorta-
litate dona-
buntur.

Non in me
dū literaturæ
pmoueris, ni
si factis fida
mentis.

beatam patri reddiderit, acceperit tantum uitam. Sed patris, inquit, beneficium est, quicquid facis, quicquid præstare illi potes. Et præceptoris mei, quod institutis liberalibus, p feci. Ipsos tamē qui tradiderūt illa transcendimus, utiq; eos, qui prima elemēta docuerūt. & quibus sine illis nemo quicq; assequi posset, non tamen quātumcūq; quis assecutus est, intra illos est. Multum inter prima ac maxima interest. Nec ideo prima maximorum ini star sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.

Iam tempus est quadam ex nostra (ut ita dicam) moneta proferri. Siquid melius uita est, & a patre sola uita dā, pōt beneficijs a filio uinci pater. Qui id beneficiū dedit, quo est aliquid melius, potest uinci. Pater dedit filio uitam. Est autē aliquid uita melius. Ita pater uinci potest, quia dedit beneficium, quo est aliquid melius. Etiam nunc qui dedit alicui uitam, si semel & iterum liberatus est mortis periculo, maius accepit beneficiū, q̄ dedit. Pater autē uitā dedit. Potest autē si sapius piculo mortis liberatus a filio fuerit, maius beneficiū accipere, q̄ dedit. Qui beneficiū accipit mai⁹ accipit, quo magis eo indiget. Magis autē indiget uita qui uiuit, q̄ qui natus nō est, alias quod ait, uel inquit, ut qui ne indigere quidem omnino possit. Maius ergo beneficium accipit pater, si uitam a filio accepit, q̄ filius a patre, eo quod natus est. Patris beneficia uinci a filij beneficijs non possunt. Quare? quia uitam accepit a patre, quam nisi accepisset, nulla dare beneficia potuisset. Hoc cōmune est patri cum omnibus, qui uitam dederunt alicui. Non potuissent enim referre gratiam, nisi uitam accepissent. Ergo nec medico in maius gratia referri potest. Solet enim medicus uitam dare, Nec nauata, si naufragū sustulit. Atq; & horum aliorum, qui aliquo modo nobis uitam dederunt, beneficia uinci possunt. Ergo & patrum possunt. Siquis mihi beneficium dedit, quod multorum beneficijs adiudandum esset, ego autem beneficiū illi dedi, id quod nullius adiutorio egeret, maius dedi q̄ accepi. Pater filio uitam dedit perituram, nisi multa accessissent, quæ illam tuerētur. Filius patri si dedit uitam, dedit eam, quæ nullius desyderaret auxilium, in hoc, ut perma neret. Ergo maius beneficium accepit a filio pater, qui uitam accepit, q̄ illi dedit.

Hæc non destruant parentum uenerationē, nec deteriores illis liberos faciunt, immo etiam meliores. Natura em̄ gloriosa uirtus, & anteire priores cupit. Alacrior erit pietas, si ad reddenda beneficia cum uincendi spe uenerit, id si patri uis idem uolentibus legibusq; contigerit (quoniam pleraq; sunt, in quibus nostro bono uincimur) unde certamen tam optabile, unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur seipos filiorum beneficijs impares; nisi hic ita iudicamus. Excusationē damus liberis, & illos seigniores ad referendam gratiam facimus, quibus stimulos adijcere debemus, & dicere, Hoc agite optimi iuuenes, posita est inter parentes ac liberos honesta contentio, dederunt maiora, an receperint. Non ideo uicerunt, quia occupauerūt. Sumite modo animū, qualem decet, & deficere nolite, ut uincatis optantes. Nec desit tam pulchro certamini duces, qui ad similia uos cohortentur, ac per uestigia sua ire ad uictoriam sæpe iam peractam ex parentibus iubeant.

Vicit Aeneas patrē, ipse, cuius infatigabile leue tutūq; gestamē, grauē senio, p media hostiū agmina, & p cadētis circa se urbis ruinas ferēs. Cū cōplexus sacra ac pe nates deos religiosus senex nō simplici uadentē sarcina premeret, tulit illū p ignes. Et qd nō pietas pōt: ptulit, colendūq; inter cōditores Romani imperij posuit. Vicerē Siculi iuuenes, cū Aetna maiore uī pagitata in urbes, in agros, in magnam insulæ partē effudisset incēdiū, uexerūt parētes suos, descēdisse creditū est ignes, & utrinq; flāma recedēte Limitē adaperitū, p quē trāscurrerēt iuuenes dignissimi, qui magna tur to auerēt. Vicit Antigonus, qui cū ingēti prælio supasset hostē, premiū belli ad patrem transtulit, & imperiū illi Cypri tradidit. Hoc est regnū, nolle regnare, cū possis. Vicit patrempiosum quidē Manilius, qui cū ante ad tēpus relegatus esset a patre, ob adolēscētiā brutā ac hebetē, ad tribunū plabis, qui patri suo dixerat diem inuiti, petitoq; tempore quod ille dederat, sperans fore proditorem parentis inuiti, & bene meruisse, se de iuue ne credebatur, cuius exilium pro grauissimo crimine inter alia Manilio obijciebat; nactus adolēscens secretum, stringit occultatum sinu ferrum, & nisi iuras, inquit, te diem patri remissurum, hoc te gladio transodiā. In tua potestate est. Vtrum pater meus accusa-
torem non

* In ordine res
digere.

torem non debeat. Iurauit tribunus, nec sefellit, & causam accusationis remissa concio, ni reddidit. Nulli alij licuit impune tribunum in ordinem redigere.

Alia ex alijs exempla sunt eorum, qui parentes suos periculis eripuerāt, qui ex infimo ad summū protulerūt, & e plæbe, ac ruoq; ignobili nunq; tacendos factulis dederunt. Nulla uerborum, nulla ingenij facultate exprimi pōt, quantum opus sit, q̄ laudabile, q̄q; nunq; a memoria hominū exiturū, posse hoc dicere. Parentibus malis parui, cessi imperio eorum, siue æquum, siue iniquū fuit, obsequētem submissumq; me præbui, ad hoc unum contumax fui, ne beneficijs uincerer. Certaine obsecro uos, & fessū quoq; restituite aciem. Felices, qui uicerint. Felices, qui uincerunt. Quid eo adolēscēte prædarius, qui sibi ipsi dicere poterit, neq; enim fas est alteri dicere, Patrem meum beneficijs uici: Quid eo fortunatus sene, qui omnibus ubiq; prædicator, a filio suo se beneficijs uictum? Quid autem est felicitas, q̄ ibi cedere?

Libri Tertij de Beneficijs finis.

LVCII ANNEI SENECAE DE BENEFICIIS LIBER QVARTVS.

EX omnibus que tractauim⁹ Eburti Liberalis pōt uideri nihil tā necessarium, aut magis (ut ait Salustius) cū cura dicendū, q̄ quod in manibus sit. An beneficium dare, & inuicē gratiam referre, per se res expetenda sunt. Inueniunt qui honesta in mercedem colant, quibusq; non placeat uirtus gratuita, quæ nihil habet in se magnificū, si q̄q; habet uenale. Quid em̄ est turpius, q̄ aliquē cōputare, quātū uir bonus sit, cū uirtutem neclucrum inuicit, nec absterreat damnū. Adeoq; neminē spe ac pollicitatione corrumpat, ut cuncta in se impendere iubeat, ac sapius in ulro tributis sit. Calcatis utilitatibus ad illam eundem est, quocūq; uocauit, quocūq; misit, sine respectu rei familiaris. Interdum etiam sine ulla sanguinis sui parsimonia uadendum, nec unq; imperium eius detrectandum. Quid consequatur inquit, si hoc fortiter, si hoc grate fecero? Quod feceris, nihil tibi extra promittit, si quid forte obuenerit cōmodū, inter accessiones numerabis. Rerum honestarum precium in ipsis est. Si honestū p se expetendū est. Beneficiū autē honestū est. Nō pōt alia eius cōditio esse, cū eadē natura sit. Per se autē expetendū esse honestū, sæpe & abunde, pbatū est.

In hac parte nobis pugna est, cum Epicureorum delicata & umbratica turba, in cōuiuio suo philosophantiū, apud quos uirtus uoluptatum ministrata est. Illis parat, illis deseruit, illas supra se uidet. Non est, inquit, uoluptas sine uirtute. Sed quare ante uirtutem est? De ordine disputas. Disputationē esse oportet de re tota, & de potestate eius ambigatur. Non est uirtus, si sequi potest. Primæ partes eius sunt, ducere debet, imperare, summo loco stare. Tu illam iubes signum petere? Quid, inquit, tua refert? Et ego nego sine uirtute beatam uitam posse constare. Ipsam uoluptatem, quam sequor, cū me mancipauit, remota illa improbo & damno, de hoc uno disputatur. Vtrum uirtus summi boni causa sit, an ipsa summū bonū? Vt hoc unum queratur, ordinis tantū existimas mutationem. Ista uero confusio est, & manifesta cæcitas, primis postrema præferre. Non indignor, quod post uoluptatem ponitur uirtus, sed quod omnino cum uoluptate conferatur. Contemprix cuius & hostis est, & longissime ab illa resiliens, labori, ac dolori familiarior, uirilibus incōmodis magis, q̄ isti effœminatō bono inferenda.

Hæc mi Liberalis dicenda fuerunt, quia beneficium (de quo nunc agitur) dare, uirtutis est, & turpissimum id causa illius alterius rei dare, q̄ ut datum sit. Nam si recipiendi spe tribueremus, locupletissimo cuiq; nō dignissimo daremus. Nūc uero diuiti importunus, pauperem præferimus. Non est beneficiū, quod ad fortunam spectat. Præterea si ut prodessemus, sola nos inuitaret utilitas. Minime beneficia distribuere deberent, qui facillime possent, locupletes, & potētes, & reges, aliena ope nō indigentes. Dij uero tot munera, quæ sine intermissione diebus ac noctibus fundūt, nō darent. In omnia em̄ illis natura sua sufficit, plenosq; & ditos & inuolabiles præstat. Nulli ergo beneficiū dabunt, si una causa est se intueri, ac cōmodū suū. Istud nō est beneficiū, sed loenus, circūspicere, nō ubi optime ponas, sed ubi quæstuosissime habeas, unde facillime tollas. Qd cū lōge a dijs remotū sit, sequit̄ ut liberales sint. Nā si una beneficij dandi causa sit utilitas, nulla autē ex nobis utilitas deo speranda est, nulla deo dādi bñficij causa ē.

Scio quid

Aeneas pietas.

AE. discedit.

SCio quid hoc loco respondeat. Itaq; nō dat deus beneficia, sed securus & negligens nostrī, auersus a mundo, aliud agit, aut (quā maxia Epicuro felicitas uideri) nihil agit. Nec magis illū beneficia, q̄ iniuriā tangūt. Hoc q̄ dicit, nō exaudi prādicantiū uota, & undiq; sublatis in cœlū manibus, uota facietibus priuata gerī ac publica. Quod profecto non fieret, nec in hunc furorē omnes profecto mortales consensissent alloquēdi furda numina, & inefficaces deos, nisi noscerent illorū beneficia nūc oblata, nunc orantibus data, magna, tempestiua, ingentes minas interuētū suo soluētia. Quis est itaq; tam miser, tam neglectus, quis tam duro fato, & in pœnā genitus, ut non tantā deorū munificentia senserit: Ipsos illos cōplorantes fortē suam, & querulos circūspice. Inuenies non ex toto beneficiorū cœlestiū exptes. Neminē esse ad quē nō aliquid ex illo benignissimo fonte manauerit. Parum autē id, qd̄ nascētibz ex aequo distribuit, ut quæ sequunt̄ inaequali dispensata mēsurā trāseamus. Parū dedit natura, cū se dedit.

Non dat deus beneficia. Vñ ergo ista quæ possides? quæ das? quæ negas? quæ seruas? quæ rapis? Vnde hæc innumerabilia? oculos, aureis, & animū mulcentia? Vnde illa quoq; luxuriam instruens copia? Neq; enim necessitatibus tantū modo nostris prouisum est. Vtq; in delitiis armamur. Tot arbuta, nō uno modo frugifera, tot herba salutare, tot uarietates ciborum, per totum annū digestæ, ut infestū quoq; fortuitatem alimenta præberent: lam animalia omnis generis. Alia in sicco soli doq; alia in humido innascentia, alia per sublime demissa, ut omnis rerum naturæ pars tributum aliquod nobis conferret. Flumina hæc amœnissimis flexibus campos, ingentia illa præbitura cōmercia, uia uasta, & nauigabili cursu uadentia, ex quibus quædam statim diebus mirabile incrementum trahunt, anghela & feruenti subiecta celo, locū lubita uis asti ui torrentis irriget. Quid medicorum torrentium uenæ? Quid in ipsis litoribus aquarū calentium inundatio? Gelati maxime, teq; fluctibus, & fremitu asurgēs Benace marino.

Si pauca quis tibi donasset iugera, accepisset te diceres beneficium. Immenſa terrarū late patentium spacia negas esse beneficium. Si pecuniam tibi aliquis donauerit, & arcam tuā (quoniam tibi id magnū uidetur) impleuerit, beneficium uocabis. Tot metalla defodit, tot flumina emisit in aera, super quæ decurrunt, sola aurum uerētia, argenti, aris, ferri, imane pondus omnibus locis obrutum, cuius inuestigandi tibi facultatem dedit, ac latētium diuitiarum in summa terra signa disposuit, negas te accepisset beneficium? Si domus tibi donatur, in qua marmoris aliquid resplendet, & tectum uiridius auro, aut coloribus ipsa sam, non mediocre munus uocabis. Ingens tibi domicilium, sine ullo incendio, aut ruina metu struxit, in quo uidēs non tenues crustas, & ipsa qua se cantur lamina graciliores. Sed integras lapidis preciosissimi moles, sed totas uarias, distinctaq; materia, cuius tu paruula frustra miraris, tectum uero aliter nocte, aliter interdū fulgens, negas te illum munus accepisset? Et cum ista quæ habes magno aestimes, quod est ingrati hominis, nulli debere te iudicas? Vnde tibi istū quē trahis spiritū? Vnde ista, per quā actus uitæ tuæ disponis atq; ordinas lucē? Vñ sanguinē, cuius cursu uitalis continē calor? Vnde ista palatū tuū saporibus exquisitis ultra sarietate lacessentia? Vnde hac irri tamenta iam lassæ uoluptatis? Vnde ista quies, in qua putrescis, ac marces? Nonne si gratus es, dices, deus nobis, hæc oia fecit. Nāq; erit ille mihi semper deus, illius aram, Sape tener nostris ab oculis imbuet agnus. Ille meas errare boues (ut cernis) & ipsm. Ludere quæ uellem calamo permittit agresti. Ille deus non est, qui paucas boues, sed qui per totū orbem armenta dimisit. Qui gregibus ubiq; passim uagantibus pabulū præstat. Qui paſca hybernis aestiua substituit, qui non calamo tantum cantare, & agreste atq; in cōditū carmen, ad aliquam tamē obseruationē modulari docuit. Sed rot artes, tot uocum uarietates, tot sonos, alios spiritu nostro, alios externo cantu adituros cōmentus est. Neq; em̄ nostra ista quæ inuenimus dixeris, nō magis, q̄ qd̄ crescimus, q̄ qd̄ ad cōstitutum tēpus sua corpī officia respōdēt. Nūc pueriliū dentiū lapsus, nūc ad surgētē iā atatē, & in robu fortiorē gradū trāsēntē pubertatis, & ultimū ille dies fugiētē uitæ terminū ponēs. Inſta sunt nobis oim atātū, oimq; artū seina, magisterq; ex occulto deo, pducit ingenia.

Natura, inq; hoc mihi præstat. Nō intelligis te, cū hoc dicis, mutare nomē deo. Quid em̄ aliud est natura, q̄ de? & diuina rō toti mūdo & ptibus eius inferta? Quoties

Quoties uoles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum nostrarum compellere, & louem, id est optimum ac maximū, rite dices, & tonantem & statorem, qui non (ut historici tradiderunt) ex eo quod post uotum susceptum, acies romanorum fugientium stetit, sed quod stat beneficium eius omnia, statorem statilioq; est, hunc eundemq; & fatum si dixeris, nō mentieris. Nam cū fatum nihil aliud sit q̄ series implexa causarū, ille est prima oim causa, ex qua cætere pendent, quæcunq; uoles illi noia proprie aptabis, uim aliqua effectūq; cœlestium cōtinētia. Tot appellationes eius possunt esse, quot munera.

HVnc & Liberum patrē, & Herculem, ac Mercuriū nostri putant. Liberum patrem, quia omniū parens sit, qd̄ primū inuenta feminū uis est, consultura p uoluptatē. Hercule, quia uis eius inuicta sit, quan doq; laxata fuerit operibus aditis, in ignem recessura. Mercuriū, quia ratio penes illum est, numerusq; & ordo & scientia. Quotiq; te flexeris, ibi illum uidebis occurrentem tibi. Nihil ab illo uacat. Opus suum ipse implet. Ergo nihil agis ingratisime mortalium, qui te negas deo debere, sed naturæ. Quia nec natura sine deo est, nec deus sine natura, sed idem est utriq; nec distat officiū, si quod a Seneca accepisses, Anneo te diceres debere, uel Lucio, Non creditore mutares, sed nomen. Quonia siue prænomen eius, siue nomē dixisses, siue cognomen, idem tamen ille esset. Sic nunc naturā uoca fatum, fortunāq; omnia eiusdē die noia sunt, uariæ utentis sua potestate. Et iusticia, probitas, prudētia, fortitudo, frugalitas unius animi bona sunt. Quicquid horum tibi placuit, animus placet.

Hæc (ne aliam disputationē ex obliquo habeam) plurima beneficia ac maxima in nos deus confert sine spe recipiendi. Quonia nec ille collato eget, nec nos ei quicq; cōferre possumus. Ergo beneficium per se expectanda res est. Vna spectatur in eo accipientis utilitas. Ad hanc accedamus sepositis cōmodis nostris. Dicis, inquit, diligētē eligēdos, quibus beneficia debeamus. Quia ne agricolæ quidē semina arenis cōmittant, pro fructu est. Nostram utilitatē in beneficiis dandis sequimur, quædam modū in arando ferendū. Neq; em̄ serere p se res expectanda res esset, quocunq; loco, & quocunq; modo daretur. Beneficium honestū, propter nullā aliam causam q̄ propter ipsum sequimur. Tamen etiā si nihil aliud sequendū est, quærimus quid faciamus, & quādo, & quæadmodū, per hæc em̄ constat. Itaq; cū eligo cui de beneficiū, id ago, ut quādoq; beneficiū sit. Quia si turpi datur, nec honestū esse potest, nec beneficium.

Depositum reddere per se res expectanda est. Non tamen semper reddam. Nec quolibet loco, nec quolibet tempore. Aliquando nihil interest, utrum inficiar, an palam reddam. Intuebor utilitatem eius, cui redditur sum, & nociturū illi depositum negabo. Idem in beneficio faciā. Videbo quando dem, cui dem quemadmodum, quare. Nihil em̄ sine ratione faciendum est. Non est autem beneficium, nisi quod ratione datur. Quonia ratio, omnis honesti comes est. Quam saepe hominum donationem suam inconsultam obiurgantium hanc audimus uocem, Mallem perdidisset, q̄ illi dedisset. Turpissimum genus dandi est inconsulta donatio, multoq; grauius male dedisse beneficium, q̄ non recepisse. Aliena enim culpa est, quod nō recepimus, quod cui daremus nō elegimus nostra. In electione nihil minus, q̄ hoc quod existimas spectābo, a quo recepturus sim. Eligo enim eum qui gratus, non qui redditurus sit. Sape autē & non redditurus gratus, ingratus, qui reddidit. Ad animū tendit estimatio mea. Ideo locupletem, sed indignum præteribo. Pauperi uiro bono dabo. Erat enim in summa inopia gratus, & cum omnia illi deerunt, supererit animus. Non lucrum ex beneficio capto, non uoluptatē, non gloriam. Vni placere contentus, in hoc dabo, ut quod oportet, faciā. Quod oportet autē, non est sine electione, quæ qualis futura sit, interrogas.

ELigam uirum integrum, simplicem, memorem, gratum. Alieni abstinentem, sui non auarū, non tenacē, beneuolum. Hunc nō cum elegero, licet nihil illi fortuna tribuat, ex quo referre gratiā possit, ex sententia res gesta erit. Si utilitas me & dida cōputatio liberale facit, si nō illi profum, nisi ut inuicē ille mihi proficit. nō dabo beneficium, plicenti in diuersas longinquasq; regiones. Non dabo

† Alii dicunt

Non dabo sic affecto, ut spes ei nulla sit conualescendi. Non dabo ipse deficiens. Non enim dabo in tempus recipiendi. Atq; ut scias, rem per se expectadam esse, benefacere. Aduenis modo in nostrum delatis portum, & statim abituris succurrim? Ignoto naufragio nauē qua reuehatur & damus & instruimus, discedit ille uix satis noto salutis auctore, & nunq; amplius in conspectum nostrum reuerlus, debitoris nobis deos delegat, præcaturq; ut illi pro se gratiam reddant. Interim nos iuuat sterilibus beneficii conscientia. Quid cum in ipso uitæ sine constituti sumus, cum testamentū ordinamus, non beneficia nobis nihil p̄ futura diuidimus? Quantū temporis consumitur, q̄ diu secreto agitur, quātū & quibus demus? Quid enim interest, quibus demus a nullo recepturi? Atqui nunq; diligentius damus. Nunq; magis iudicia nostra torquemus, q̄ ubi remotis utilitatib; solum ante oculos honestum stetit. Tam diu officiorum mali iudices, q̄ diu illa deprauat spes ac metus, ac incertissimū uitium, uoluptas. Vbi mors interclusit omnia, & ad ferendam sententiā incorruptum iudicem misit, quarimus dignissimos, quibus nostra tradamus. Nec quicq; cura sanctiore cōponimus, q̄ quod ad nos nō ptinet.

ET Mehercule tunc magna uoluptas lubit cogitantem, hunc ego locupletiorē faciam, & huius dignitati adiectis opibus aliquid splendoris affundam. Si non damus beneficia, nili recepturi, intestatis moriendū sit, dicitis inquit beneficiū creditum insolubile esse. Creditum autē non est res per se expectanda. Cum creditum dicimus, imagine & translatione utimur. Sic enim & legem scimus iusti iniustiq; regulā esse, & regulā non est res p̄ se expectanda. Ad hæc uerba demonstranda rei causā descendimus. Cum dico creditum, intelligit tanq; creditum. Vis scire, ad ius insolubile, cū creditum nullum non solui aut possit, aut debeat. Adeo beneficium utilitatis causā dandum nō est, ut sæpe, quē admodum dixi, cum damno ac periculo dandum sit. Si latronibus cū cūuentum defendo, ut tuto transire permittatur, reum gratia laborantē tueor, & hominum potentū factionem in me conuerto, quas illi subtraxero sordes, sub accusatoribus idem fortasse sumpturus, cum abire in partem alteram possim, & securus spectare aliena certamina, spondeo p̄ iudicatio, & suspensum amici bonis libellum deijcio, creditoribus eius me obligaturus, ut possim seruare proscrip̄tū, ipse p̄scriptionis periculum adeo. Nemo Tufulanū atq; Tiburtium emere paratus, salubritatis causā, & æstui secessus, quoro anno emptor? sic disputat, cum emerit, tuendum est. Eadem in beneficijs ratio est. Nam cum interrogaueris, quid reddat, Respondeo bonam conscientia. Quid reddidit beneficium? dic tu mihi, quid reddat iusticia; quid innocentia; quid magnitudo animi; quid pudicitia; quid temperantia; si quicq; præter ipsas petis?

MVndus in quid incessum absoluit? in quid sol diē extendit & contrahit? Omnia ista beneficia sunt. Fiunt em̄ nobis profutura. Quomodo mundi officium est circūagere rerum ordinem, quomodo solis loca mutare, ex quibus oritur, in quæ cadat, & hæc salutaria nobis facere sine præmio. Ita uiri officium est inter alia, & beneficium dare. Quare ergo dar? ne non det, ne occasionem benefaciendi perdat. Vobis uoluptas est inertis oc̄i facere crepusculum, & securitatē sopitis simillimam appetere, & sub depressa umbra latitare, tenerrimisq; cogitationibus, quas tranquillitatē uocatis, animi marcentis oblectare torporem, & cibis potionibusq; intra hortorum laterbras, corpora ignauia pallentia faginare. Nobis uoluptas est dare beneficia uel laboriosa dum aliorum labores leuent, uel periculosa, dum alios a periculis extrahant, uel rationes nostras aggrauatura, dum aliorum necessitates & angustias laxent. Quid mea interest, an recipiam beneficia? etiam cum recepero danda sunt. Beneficium eius cōmodum spectat cui præstatur, non nostrum. Alioquin nobis illud damus, itaq; multa quæ summā utilitatem alijs afferunt, precio gratiā perdunt. Mercator uribus prodest. Medicus agris, Mango uenalisibus. Sed omnes isti quia ad alienum commodum pro suo ueniunt, non obligant eos, quibus profunt.

Non est beneficium quod in quæstum mittitur. Hoc dabo, hoc recipiam, auctio est. Non dicam pudicam mulierem, quæ amatorem ut incēderet reppulit, quæ aut legem, aut uirum timuit, ut ait Ouidius, Quæ quia non licuit non dedit, illa dedit, non imerito in numerū peccantiū refertur, quæ pudicitiam timori præstitit, licuit

tit, non sibi, Eodem modo qui beneficiū ut reciperet dedit, nō dedit. Ergo & nos beneficium damus animalib;, quæ aut usui, aut alimento futura nutrimus. Beneficiū damus arbutus quæ colimus, ne licitate, aut imoti & neglecti soli duricia laborent. Nemo ad agrum colendum ex æquo & bono uenit, nec ad illam rem, cuius extra ipsam fructus est. Ad beneficiū dandum nō adducit cogitatio auara, nec fordida, sed humana, liberalis cupiens dare etiam cū dederit, & augere nouis ac recentibus uetera, non habens p̄ positum, quanto ei qui præstat bono futura sit. Alioquin humile est, sine laude, sine gloria, prodesse, quia expedit. Quid magnifici est se amare, sibi parcere, sibi acquirere? Ab omnibus istis uera beneficij dandi cupido auocat, Ad detrimentum, iniecta manu trahit, & utilitates relinquit, ipso benefaciendi opere latissima.

NVnquid dubium est, quin contraria sit beneficio iniuria? quomodo iniuriam facere per se uitanda ac fugienda res est, sic beneficiū dare per se expectanda, illic turpitudine cōtra omnia præmia in scelus hortantia ualet, ad hoc inuitat honesti per se efficax species. Non mentiar, si dixerō neminē non amare beneficia sua, neminē non ita cōpositum animo, ut libentius eum uideat in quæ multa concessit, cui non causa sit iterum dandi beneficij, semel dedisse. Quod non accideret, nisi nos ipsa delectarent beneficia. Quam sæpe dicentē audias. Non sustineo illū deserere, cui dedi uitam, quem e periculo eripui. Rogat me ut causam suā contra homies gratiosos agam. Nolo, sed quid faciam? lam illi semel, iterūq; affui. Non uides inesse isti rei propriam quandā uim, quæ nos beneficia dare cogit? Primū quia oportet, deinde quia uis demus cui initio ratio nō fuisset præstandi, aliquid ei præstamus, ob hoc quia præstitimus. Adeoq; nos ad beneficia impellit utilitas, ut & inutilia tueri p̄seuerem? sola beneficij charitate. Cui etia infeliciter dato, indulgere, tam naturale, q̄ liberis prauis.

Idem isti gratiam referre ipsos fatentur, nō quia honestū est, sed quia utile, quod non esse ita, minore opera, pbandum est. Quia quibus argumētis colligemus beneficium dare p̄ se rem expectandā esse, h̄isdem etiā hoc collegimus. Fixum est illud, a quo in cætera pbationes nostræ exeunt. Honestū ob nullā aliam causam, q̄ quia honestū sit, coli. Quis ergo controuersia facere audebit, An gratum esse, honestum sit? Quis non ingratum detestetur hominē, sibi ipsi inuilem? Quid autē tibi uis detur, cum tibi narraet de eo, qui aduersus sūma beneficia amici sui, ingratus est? Quo modo id fecerit, utrum tanq; tunc turpem fecerit, an tanq; utilem rem sibi & profuturam cōmiserit? Puto nequam hominē existimas, cui pœna, non cui curator opus sit? Quod non accideret, nisi gratum esse p̄ se expectandū, honestumq; esset. Alia fortasse minus dignitatē suam præferit, & an sint honesta interprete egent. Hoc expositum est pulchrius, q̄ ut splendor eius dubie ac parum luceat. Quid tam laudabile? Quid tam æqualiter in omniū animos receptū, q̄ referre bene meritis gratiam?

AD hoc (dic mihi quæ causa nos perducit) lucrum, quod qui nō contēnit ingratus est? Ambitio. Et quæ iactatio est soluisse, quod debeat. Metus nulli ingrato. Huic em̄ uni rei nō posuimus legē, tanq; satis natura cauisset. Quomodo nulla lex amare parentes, indulgere liberis iubet. Superuacuum est inquit, in naturæ uis impelli. Quemadmodū nemo in amore sui cohortandus est, quæ cū nascitur trahit. Ita ne ad hoc quide, ut honesta per se petat, Placet suapte natura, adeoq; gratiosa uirtus est, ut instum sit etiam malis, probare meliora. Quis est qui non beneficium uideri uelit? qui non inter scelera & iniurias opinionem bonitatis affectet, qui nō ipsis quæ impotentissime fecit, speciem aliquam induat recti? Velit quoq; his uideri beneficium dedisse, quos læsit. Gratias itaq; agi sibi ab his quos afflixere patiuntur, bonosq; se ac liberales fingunt, quia præstare non possunt. Quod non facerent, nisi illos honesti & per se expectandi amor cogeret moribus suis opinionē contrariā quarere, & nequitia abdere. Cuius fructus concupiscitur, ipsa uero odio, pudoriq; est. Nec quisq; tantum a naturali lege desciiuit, & hominem exiit, ut animi causa malus sit. Dic ergo cui libet ex istis qui rapto uiuunt, an ad illa quæ atrocinijs & furtis consequitur, malint ratione bona peruenire? Oprabit ille cui grassari, & transeuntes pcutere quæstus est, potius illa inuenire, q̄ eripere. Neminē reperies qui non nequitia præmijs sine nequitia frui malit.

Virtus omni
bus illucet.

Maximum hoc habemus naturæ meritum, quod uirtus in omnium animos lumen suum permittit, etiã qui non sequuntur illam, uident.

VT scias per se expetendum esse grati animi affectionem, per se fugienda res est ingratus esse. Quoniã nihil æque cõcordiam humani generis dissociat, ac distrahit, q̄ hoc uitiũ. Nam quo alio tuti sumus, q̄ quod mutuis iuauamur officijs: Hoc uno instructior uita. Cõtraq; incurfiones subitas munitior est beneficio cõmeritijs. Fac nos singulos, quid sumus: præda animalium & uictimæ, ac bellissimus & facillimus sanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam sui satis uirtum est. Quæcunq; uaga nascantur, & actura uitam segregem, armata sunt. Homine imbecilla uis cingit. Non unquam uis, non dentium, terribile ceteris fecit. Nudum & infirmum societas munit. Duas res dedit, quæ illum obnoxio quolibet ualidissimum facerent, ratio nẽ, & societatẽ. Itaq; qui par esse nulli posset, si seduceretur, Societas illi dominum omnium animalium dedit. Societas terras gertium in alienæ naturæ transmissit imperium, & dominari etiam in mari iussit. Hæc morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit. Hæc fortes nos facit, quod licet cõtra fortunam aduocare. Hanc societate tolle, & unitatem generis humani, qua uita sustinetur scindes. Tolle autem si efficias, ut ingratus animus non per se uitandus sit, sed quia aliud illi timendum est. Quæ multi sunt em̄ qbus ingratos esse tuto licet. Deniq; ingratus uoco, quisquis metu gratus est.

Fortis, obnoxio
cui libet.

Ingratus.

DEos nemo sanus timet. Furor est em̄ metuere salutaria. Nec quisq; amat quos timet. Tu deniq; Epicure deum inermẽ facis. Omnia illi tela, omnẽ detraxisti potentia, & ne cuiq; metuendus esset, piecisti ipsum metum. Hunc igitur septum ingenti quidẽ & in explicabili muro, diuisumq; a contactu & a conspectu mortalium, non habes quare uerearis, nulla illi nec tribuendi, nec noncandi materia est. In medio interuallo huius & alterius cœli desertus, sine animali, sine homine, sine re, ruit nas mundus; supra se circaq; se cadentium euolat, nõ exaudies uota, nec nostri curiosus. At qui hunc uis uideri colere, nõ aliter q̄ parentes, grato ut opinor animo, aut si nõ uis uideri gratus, quia nullum habes illius beneficiũ, sed te atomi, & ista mica tuæ forte ac temere conglobauerit, cur colis: propter maiestatem, inquis, eius eximia, singularẽq; naturam, Vt conceda tibi. Nempe hoc facis nulla spe, nullo precio inductus. Est aliquid per se expetendum, cuius te ipsa dignitas ducit, id est bonum honestum. Quid est ergo honestum, q̄ gratum esse: Huius uirtutis materia tam late patet, q̄ uita.

Sed inest, inquit, huic bono etiam utilitas aliqua, cui enim uirtuti non inest: sed id propter se expeti dicitur, quod quauis habeat aliqua extra se cõmoda, sepositis quoq; illis ac remotis placeat. Prodest gratum esse, ero tantum gratus etiam si nocet. Qui gratus est quid sequitur: ut hæc res illi alios amicos, alia beneficia conciliet. Quid ergo siquis sibi offensas concitaturus est: siquis intelligit, adeo per hoc se nihil consecuturum, ut multa etiam ex appposito acquisitoq; perdenda sint: non libens in detrimenta descendit. Ingratus est qui in referenda gratia secundum datum uidet, qui sperat cum reddat. Ingratum uoco, qui agro assidet, quia testamentum facturus est, cui de hæc reditæ, aut de legato uacat cogitare. Faciat licet omnia quæ facere bonus amicus & memor officij debet, si animo eius obuersat spes, si lucri captator est, & hamum iacit, ut aues quæ laceratione corporum aluntur, lapsa morbo pecora, & calura e proximo speculantur, ita hic imminet morti, & circa cadauer uolat. Gratus animus ipsa uirtute propositi sui capitur.

Vis scire hoc ita esse, nec illum utilitate corrumpi. Duo sunt genera grati hominis. Dicitur gratus, qui aliquid pro eo quod acceperat, reddit. Hic fortasse ostentare se potest, habet quod iacet, quod proferat. Dicitur gratus qui bono animo accepit beneficiũ, bono dedit. Hic intra conscientiam oclusus est. Quæ illi contingere potest utilitas ex affectu latentis: Atq; hic etiã si ultra facere nil potest, gratus est. Amat, debet, referre gratiam cupit. Quicquid ultra desideras, nõ ipsi deest. Artifex est etiam cui ad exercendam artem instrumenta nõ suppetunt. Nec minus canendi peritus, cuius uocem exaudiri fremitus obstrepentium non sinit. Volo referre gratiam, post aliquid superest, nõ ut gratus, sed ut solutus sim. Sape em̄ & qui gratiam retulit, ingratus est, & qui non,

& qui non retulit, gratus. Nam ut omnium aliarum uirtutum, ita huius ad animum tota est matio redit. Hic si in officio est, quicquid defuit, fortuna peccat. Quomodo est disertus etiam qui tacet, Fortis etiam qui compressis manibus, uel etiam alligatus, quomodo quoque bernator etiam qui in sicco est quia cõsummata scientia: nihil deest, etiã si liquid obstat quominus se utatur. Ita gratus est, etiam qui uult tantum, nec habet huius uoluntatis suæ ullum alium, q̄ se testem. Immo amplius adiuciam. Est aliquando gratus, etiam qui ingratus uidetur, quem mala interpres opinio in contrarium tradidit. Hic quid aliud sequitur, q̄ ipsam conscientiam, quæ etiam obruta delectat, quæ concioni ac famæ reclamatione, & in se omnia reponit, & cum ingentem ex altera parte turbam contra sententiam aspexit, non numerat suffragia, sed una sententia uincit. Si uero bonam fidem pfidia supplicij affici uidet, nõ descendit e fastigio, sed supra penam suam consistit.

HAbeo, inquit, quod uolui, quod petij. Non poenitet nec poenitebit, nec ulla ini quitate me eo fortuna perduceret, ut hanc uocẽ audiam. Quid mihi uolui: quid mihi nunc prodest bona uoluntas: prodest & in eculo, p̄dest & in igne. Qui si singulis membris admoceat, & paulatim uiuum corpus circumeat, licet ipsum corpus plenum bona conscientia stillet, placebit illi ignis, per quem bona fides collucebit. Nunc quoq; illud argumentum quauis dictum iam reducat. Quid est quare grati uelimus esse, cum morimur: quare singulorum perpendamus officia: quare id agamus in omnem uitam nostram memoria decernente, ne cuius officij uideamur oblitus: Nihil iam superest, quo spes porrigatur, in illo tamen cardine positi, abire e rebus humanis q̄ gratissimi uolumus. Est uidelicet magna in ipso opere merces rei, & ad alliciendas mentes hominum ingens honesti potentia, cuius pulchritudo animos circumfundit, & delinatos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit. ac multa hinc commoda oriuntur, & tutior est uita melioribus, amatq; & secundum bonorum iudicium atq; securior, quam innocentia, quam grata mens prosequitur. Fuisset enim iniquissima rerum natura, si hoc tantum bonum miserum & anceps & sterile fecisset. Sed illud intueri, an ad istam uirtutem quæ sepe tuto ac facili datur, etiam per saxa, & rupes, & feris ac serpentibus oblectum iter, fueris iturus.

Non ideo per se non est expetendum, cui aliquid extra quoq; emolumentum adhaeret. Fere enim pulcherrima quæq; multis & aduenturij comitata sunt dotibus, sed illa trahunt, ipsa præcedunt. Num dubium est, quin hoc humani generis domicilium, circuitus solis ac lunæ uicibus suis temperet: quin alterius calore alantur corpora, terræ relaxentur, immodici humores comprimentur, alligantur omnia hyemis tristitia frangatur, alterius tepore efficaci & penetrabili riget maturitas frugum: Quin ad huius cursum fecunditas humana respondeat, quin ille annus obseruabilem fecerit circumactum suo: Hæc mensem minoribus spheræ spatij flectens. Vt tamen detrahas ista, non errat ipse sol, idoneum oculis spectaculum, dignusq; adorari, si tantum præteriret. Non errat digna suspectu luna, etiam si ociosum sydus trãcurreret. Ipse mundus quotiens per noctem ignes suos fudit, & tantum stellæq; innumerabilium refluxit, quem non intentum in se tenet: Quis sibi illa tunc cum miratur prodesse cogitat: Aspice ista tanto superne cœtu labentia, quæ admodum uelocitate suam sub specie stantis, atq; in moti operis abscondant. Quantum ista nocte, quantum in numerum ac discrimen demum obseruas. Igitur quanta rerum turba sub hoc silentio euoluitur, quantam fatorem feriem certus limes adducit. Ista quæ tu non aliter q̄ in decorẽ sparsa consideras, singula in opere sunt. Nec enim est, quod existimes septem sola discurrere, cætera hæere, paucorum motus cõprehendimus. Innumerabiles uero longiusq; conspectu nostro seducti discedunt, redeuntq;. Et ex his qui oculos nostros patiuntur, pleriq; obscuro gradu pergunt, & per occultum agunt. Quid ergo non caperis tantæ molis aspectus: etiam si te nõ regat, non custodiat, non foueat, generetq; ac spiritu suo rigeret.

Quemadmodum hæc cum primum usum habeant, & necessaria uitaliaq; sint, maiestas tamen eorum totam mentem occupat. Ita omnis illa uirtus, & in primis grati animi, multum quidem præstat, sed non uult ob hoc diligi, amplius quiddam in se habet, nec satis ab eo intelligitur, a quo inter utilia numerat.

d 2 Gratus est

Gratus est quia expedit, ergo & quantum expedit. Non recipit sordidum uirtus amato rem. Solutio ad illam sinu ueniendum est. Ingratus hic cogitat. Volebam gratiam referre, sed timeo impensas, timeo periculum, uereor offensam. Faciam potius, quod expedit. Non potest eadem ratio, & gratum facere, & ingratum. Ut diuersa illorum opera, ita inter diuersa proposita sunt. Ille ingratus est quauis non oporteat, quia expedit. Hic gratus est, quia non expedit, quia oportet.

Propositum est nobis secundum rerum naturam uiuere, & deorum exemplum sequi. Dii autem quodcumque faciunt, in eo nihil praeter ipsam faciendi rationem sequuntur, nisi forte existimas illos fructum operum suorum ex fumo holocaustorum & thuris odore percipere. Vide quanta quotidie moliantur, quanta distribuunt, quantis terras fructibus impleant, quam oportunis & in omnes oras ferentibus uentis maria permoueant, quantis imbribus repente deiectis, solum molliant, uel nasci fontium arentes redintegrent, & infuso per occulta nutrimento renouent. Omnia ista sine mercede, sine ullo ad ipsos perueniente commodo faciunt. Haec quoque nostra ratio, si ab exemplari suo non aberrat, seruet, ne ad res honestas conducta ueniat. Pudeat ullum uenale esse beneficium. Gratuitos habemus deos. Si deos quidem imitaris, da & ingratis beneficia. Nam & sceleratis sol oritur, & piratis patet maria.

Hoc loco interrogant, an uir bonus daturus sit beneficium ingrato, sciens ingratum esse? pmitte mihi aliquid interloqui, ne interrogatione insidiosa capiamur. Duos ex constitutione stoica accipe ingratos. Alter ingratus, quia stultus est. Qui stultus etiam malus est, nullo uitio caret. Ergo & ingratus est. Sic omnes malos intemperantes dicimus auaros, luxuriosos, malignos. Non quia ista omnia singulis magna & nota uitia sint, sed quia esse possunt, & sunt, etiam si latent. Alter est ingratus qui a uulgo dicitur, in hoc uitium natura pronus & propensus. Illi ingrato qui hac culpa non caret, quomodo nulla caret, dabit beneficium uir bonus. Nulli enim dare poterit, si tales homines submouerit. Huic ingrato qui beneficiorum defraudator est, & in hanc partem procubuit animo, non magis dabit beneficium, quam captatori. Quis pecuniam credit, aut depositum committet ei, qui iam pluribus abnegauit? Timidus dicitur aliquis, quia stultus est, & ob hoc quidem malus sequitur, quod insidiosa & uniuersa uitia circumstant. Dicitur timidus proprie natura, etiam ad inanes sonos pauisus. Stultus omnia uitia habet, sed non in omnia natura pronus est. Alius in auaritia, alius in luxuriam, alius in petulantiam inclinatur.

Itaque errant illi, qui interrogant stoicos. Quid ergo? Achilles timidus est? Quid ergo? Aristides cui iustitia nomen dedit, iniustus est? Quid ergo? & Fabius, qui cunctando restituit rem, temerarius est? Quid ergo? Decius mortem timet? Mutius proditor est? Camillus desertor? Non hoc dicimus, sic omnia uitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent? Sed malum ac stultum nullo uitio uacare nec audacem quidem timoris absoluimus, nec prodigum quidem auaritia liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, Nec ideo tamen omnes homines aciem habent Lynceus similem. Sic qui stultus est, tam acris & cocitata habet omnia, quam quidam quaedam. Omnia in omnibus uitia sunt, sed non omnia in singulis extant. Hunc natura ad auaritiam impellit. Hic libidini, hic uino deditus est, aut si nondum deditus, ita formatus, ut in hoc illum mores sui ferant. Itaque ut ad propositum reuertar. Nemo non sine ingratitudine, id est ingratus est, qui malus est. Habet enim omnia nequitia femina. Tamen proprie ingratus appellatur, qui ad hoc uitium uergit. Huic ergo beneficium non dabo. Quomodo male filiae consilium, qui illam contumeliosus & saepe repudiato collocauit. Quo malus patrifamilias habebit, qui negociorum gestorum damnato, patrimonium sui curam mandauerit. Quomodo dementissime testabitur, qui tutorem filio reliquerit, pupilloque spoliatorem. Sic pessime beneficia dare dicebat, quocumque ingratos eligit, in quos peritura conferat.

Dii quoque, inquit, multa ingratis tribuunt, sed illa bonis paruicribus. Contingit autem malis, quia separari non possunt. Sanctius est autem prodesse etiam malis propter bonos, quam bonis deesse propter malos. Itaque referens diem, solem hyemis, aestatisque, cursum, & media ueris, autumnique tempora imbres, & fontium haustus,

tium haustus, uentorum status flatus pro uniuersis inueniunt, excerpere singulos non potuerunt. Rex honores dignis dat. Donatio Imperatoris est, congraria & indignis. Frumentum publicum tam fur quam periurus & adulter accipiunt, & sine delectu morum quisquis cuius est, cum aliquid est, quod tanquam bono datur, ex quo boni ac mali fecerunt. Deus quoque quaedam in uniuerso humano generi dedit, a quibus excludit nemo. Nec enim poterat fieri, ut uentus bonis uiris secundus esset, contrarius malis. Commune autem bono erat patere commercium maris, & regnum humani generis relaxari. Nec poterat lex casus imbribus dici, ne in malorum improborumque rura defluerent. Quaedam in medio ponunt, tam bonis quam malis conduntur urbes. Monumenta ingenioque, & ad indignos peruentura publicauit edictio, Medicina & sceleratis opem ministrat. Compositiones remediorum salutarium nemo suppressit, ne sanarentur indigni. In his simile censuram, & personarum aestimationem, quae separatim tanquam digno dantur, non his quae promiscue turbam admittunt. Multum enim refert, utrum aliquem non excludas, aut eligas. Ius fori omnibus dicitur. Pace etiam homicidia fruuntur, sua repetunt, etiam qui aliena raperunt. Persecutores & domi ferrum exercetes murus ab hoste defendit. Legum praesidio qui plurimum in illas peccauerunt proteguntur. Quaedam non poterant ceteris contingere, nisi uniuersis darentur. Non est itaque quod de istis disputes, ad quae publice inuitati sumus. Illud quod iudicio meo ad aliquem peruenire debet, ei quae ingrati sciam, non dabo.

Ergo, inquit, nec consilium deliberati dabis ingrato, nec aquam haurire permittes, nec uiam erranti monstrabis ingrato. An haec quidem facies, sed nihil donabis? Distingua illud, certe tentabo distinguere. Beneficium est opera utilis, sed non omnia opera utilis beneficium est. Quaedam enim tam exigua sunt, ut beneficij nomen non occupent. Duas res coire debent, quae beneficium efficiant. Primum rei magnitudo. Quaedam enim sunt infra huius nominis mensuram. Quis beneficium dixit, quadram panis, aut stipem aris abiecti, aut ignis accendendi factam potestatem? Interdum ista plus profunt quam maxima. Sed tamen utilitas sua illis etiam ubi temporis necessitate facta sunt necessaria, detrahunt precium. Deinde quod potentissimum est oportet accedere ut eius causa faciam, ad quem uolebam peruenire beneficium, dignumque eum iudicem, & libens id tribuam, percipientemque ex munere meo gaudium. Quorum nihil est in istis, de quibus loquebamur. Non enim tanquam dignis illa tribuimus, sed negligenter tanquam parua, & non homini damus, sed humanitati.

Aliquando daturus me etiam indignis quaedam non negauerim, in honorem aliorum, sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos utilitas, alios nobilitas induitris praetulit. Sed nobis non sine ratione sacra est magnarum uirtutum memoria, & etiam plures bonos iuuat, si gratia honorum non cum ipsis cadat. Cicerone filium quares consulem fecit, nisi pater? Cirinam nuper quares ad consulatum recepit ex hostium castris: quare Sextum Pompeium, aliosque Pompeios, nisi unius uiri magnitudo? Tanta quidem, ut satis alte omnes suos etiam ruina eius attolleret. Quid nuper Fabium Persecum, cuius osculum etiam impediret uiri uota boni, sacerdotem non in uno collegio fecit, nisi, Verfuscosi, & Allobrogici, & illi trecenti qui hostium incursum per reprobam domum obiecerant? Haec debemus uirtutibus, ut non praesentes solum in illas, sed etiam ablatas e conspectu colamus. Quomodo ille idem egerunt ut non in unam aetatem praesentem sed beneficia sua etiam post ipsas relinquerent, ita & nos non una aetate grati sumus. Hic magnos uiros genuit. Dignus est beneficij, qualiscumque est, dignos dedit. Hic egregijs maioribus ortus est, qualiscumque est, sub umbra suorum lateat. Vt loca sordida repercussu solis illustrantur, ita merces maiorum suorum luce resplendat.

Excurare hoc loco mihi Liberalis deos uolo. Interdum enim solemus dicere, quid si ubi uoluit prudentia, quae Archideum regno imposuit? Illi putas hoc datum? patri eius datum est, & fratri. Quare Caesarem orbi terrarum praefecit hominem humani sanguinis audissimum, quem non aliter fluere in conspectu suo iubebat, quam si ore excepturus esset. Quid ergo tu illi hoc datum existimas? patri eius Germanico datum, datum a uo, proa quoque & ante hos alijs non minus claris uiris, etiam si privati parentibus alijs uirtutem exegerunt. Quid tu cum Maternum Scaurum heroea faceres? Ignorabas ancillarum

suarū mensuram ore illum hiante expectare. Nunquid em ipse dissimulabat? Nūquid purus uideri uolebat? Referā hoc dictum eius in se, quod circūferri memini, & ipso praesente laudari. Polioni Annio iacenti, obsecro uerbo usus dixerat, se factus id, quod patiale malebat, & cum Polionis aetatiorem uidisset frontē, quicquid, inquit, mali dixit, mihi de capiti meo. Hoc dictum suū ipse narrabat, Hominē tam palam obsecrum, ad fasces, & ad tribunal admisisti. Nempe dum ueterem illum Scaurum senatus principem cogitasset, indigne fert sobolem eius iacere.

*
*

DEos uerisimile est, ut alios indulgentius tractent, ppter parētes auosq; Alios ppter futuram nepotum p nepotumq; ac longe sequentiū posterā indolem. Nota est enim illis operis sui series, omniū illis rerū p manus suas iturā sciētia in apertis semp est, nobis ex abdito subit. Et quae repentina putamus, illi p uita ueniunt ac familiaria. Sint hi reges, quia maiores eorum nō fuerunt, quia p summo imperio habuerūt iustitiam, abstinentiā. Quia nō rēp. sibi, sed se rēp. dicauerūt. Regent hi, quia uir bonus quidā proauus eorum fuit. Animū illis resū p publicā diffensione ciuili, quoniā ita expediebat rēp. uinci q; uincere, maluit. Referre illi gratiā tam longo spacio nō potuit. In illis respectū. Iste populo praesideat, nō quia scit aut potest, sed quia alius pro eo meruit. Hic corpore deformis est, alpectū foedus, & ornamenta sua traditurus, iam me homines accusabunt, cecum & temerariū dicent, nescientē quo loco, quae summis ac excellentissimis debent, ponam. At ego scio, alio me istud dare, alio olim debitum soluere. Vnde isti norunt illū gloriae sequētis fugatissimū, eo uultu ad pericula euntē, quo alij ex periculo redeunt, nuncq; bonū suū a publico distinguēt. Vbi, inquis, iste aut quis est? Vnde uos scitis? apud me iste expensorū acceptorūq; rationes disponūt. Ego quid cui debeam scio. Alijs post longam diem repono. Alijs in antecessum est. Aut prout occasio, & meae facultas tulit.

Afr. rei priuata.

Ingrato ego aliquando quādā, sed nō propter ipsum dabo. Quid si, inquit, nescis, utrum gratus sit an ingratus? expectabis donec scias? An dandi Beneficij tempus nō admittes? Expectare longū est. Nam (ut ait Plato) Difficilis humani animi coniectura est. Non expectare temerariū est. Huic respondebim? Nunquā expectare nos certissimā rerum comprehensionē, quoniā in arduo est ueri exploratio, sed eo ire, quia ducit ueri similitudo. Omne hac uia procedit officium. Sic serimus, sic nauigamus, sic militamus, sic uxores ducimus, sic liberos tollimus. Cum omniū incertus sit euentus. Ad ea accedimus, de quibus bene sperandū esse credimus. Quis enim pollicetur serenti prouentū, nauiganti portum, militanti uictoriam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? Sequimur qua ratio, nō qua ueritas trahit. Expecta, ut nisi bene cessura nō facias, & nisi cōperta ueritate nihil noueris, relicta omni actū uita consistit. Dum ueri similitudo me in hoc aut in illud impellat, Nō uerebor beneficiū dare ei quē uerisile erit gratū esse.

Multa, inquit, interuenient propter quae & malus pro bono surrepat, & bonus pro malo displiceat. Fallaces enim sunt rerum species, quib⁹ credimus. Quis negat? Sed nihil aliud inuenio, per quod cogitationē regam. His ueritas mihi uestigijs sequēda est. Certiora nō habeo. Hac ut q; diligentissime estime operā dabo, nec cito illis assentiar. Sic em in praelio potest accidere, ut telum meū in cōmilitōne manus dirigat, aliquo errore decepta, & hosti tanq; meo parca. Sed hoc & raro accidit, & nō uitio meo, cuius ppositum est hostē ferire, ciuem defendere. Si sciam ingrātum esse, nō dabo beneficiū. At obrepit. At impositum. Nulla hic culpa tribuētis est, quia tanq; grato dedi. Si pmiseris, inquit, te daturū beneficiū, & postea ingrātū esse scieris, dabis an nō? Si facies sciens, peccas, das enim cui nō debes dare, si negas, & hoc modo peccas, quia nō das ei, cui pmisisti. Conscientia nostra hoc loco titubat, & illud superbū promissum, nuncq; sapientē factū sui poenitere, nec unq; emendare qd fecerit, nec mutare cōsiliū. Non mutat sapiens consiliū, omnib⁹ his manētib⁹ quae erant, cū sumeret. Ideo nullum unq; poenitentia subijit, quia nihil melius illo tēpore fieri potuit, q; quid factum est. Nihil melius constitui, q; quid constitutum est. Caterū ad omnia cū exceptione uenit, si nihil incidit qd impediāt, ideo omnia illi succedere dicimus, & nihil contra opinionē accidere, quia praesumit animo posse aliquid interuenire, qd destinata prohibeat. Impudentium ista

dentia ista fiducia est, fortunā sibi spondere. Sapiens autē utraq; partē eius cogitat. Scit, quantū liceat errori, q; incerta sint humana, q; multa consilij obstant. Ancipitem rerum ac lubricam fortē suspensus sequitur, & consilij certis incertos euentus. Exceptio autē, sine qua nihil destināt, nihil ingreditur, & hic illum tuetur.

PRomisi beneficiū nisi siquid incidisset, quare nō deberem dare? Quid enim si quod illi pollicitus sum, patria sibi me dare iusserit? Si lex lata erit, ne id quisq; faciat, quod ego me amico meo facturū promiserā. pmisi tibi filiam in matrimonio, postea peregrinus apparuisti. Non est mihi cum extraneo cōnubium. Eadem res me defendit, quae uetat. Tunc fidem fallam. Tunc inconstantiae crimen audiā, si cum omnia eadē sint, quae erant, promittente me, non praestitero, pmisissum. Alioquin, quicquid mutaf, liberatē facit de integro consulendi, & me fide liberat. Promissi aduocationē, postea apparuit illa causa prauidicium in patrē meū quari. Promissi me peregre una exiturū, sed iter infestari latrocinij nunciā. In rem praesentē uenturus fui, sed iter aeger fil⁹ & puerpera uxor tenet. Oia esse debent quae fuerūt cū pmittere ut pmittentis fide teneā. Quae autē maior fieri mutatio potest, q; si te malū uirū & ingrātū cōperi: Quod tanq; digno dabam, indigno negabo, & irascendi quoq; causam habebō deceptus.

Impiciam tamen, & quantū sit de quo agitur. Dabit mihi consiliū promissa rei modulus. Si exiguum est, dabo. Nō quia dignus es, sed quia promisi. Nec tanq; munus dabo, sed uerba mea redimā, & aurē mihi peruellam. Damno castigabo, pmittentis tēserat. Ecce ut doleat tibi, ut postea consideratius loquaris, quod dicere, solemus. Ignarium dabo. Si maius erit, nō cōmittam (quoadmodum Meccenas ait) ut sextertio centies obiurgat⁹ sim. Intereffe em utriq; comparabo. Est aliquid in eo quod promiseris persequere. Est rursum multum in eo, ne indigno beneficium des. Hoc tamē quantū est attendendū. Si leue, cōnuēamus. Si uero magno mihi aut detrimento, aut rubori futurum, malo semel excusare, quare negauerim, q; semper, quare dederim. Totum in eo est, quod promisi mea uerba taxentur. Non tantum quod temere promissi retinebo, sed quod nō recte dedi repetam. Demens est qui praestat errori.

Forte. in aurium.

Philippus Macedonū rex habebat militē manu fortē, cuius in multis expeditionibus utilē expertus operam, subinde ex praeda aliquid illi uirtutis causa donauerat, & hominē uenalis animae crebris auctorametis accendebat. Hic naufragus in possessiones cuiusdā Macedonis expulsus est. Quod ut Macedoni illi nunciatū est. Accurrit, spiritum eius recollegit, in uillam ipsam suā transtulit, leculo suo cessit, effectumq; semianimē recreauit, diebus triginta impensa sua curauit, refecit, uaticino instruxit, subinde dicentē. Gratiam tibi referam, uideri tantum mihi Imperatorē meū contingat. Narrauit Philippo naufragiū suum, auxilium tacuit, & protinus petijt, ut sibi praedia donaret. Ille quidē erat hospes eius, is ipse a quo receptus, a quo sanatus. Multa interim reges in bello praestertim, opertis oculis donāt. Non sufficit homo iustus tot armatis cupiditatib⁹. Non potest quisq; eodem tempore, & bonū uirum, & bonum ducem agere. Quomodo tot milia hominū insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt si suum quisq; habuerit? Hoc Philippus sibi dixit, cum illū induci in bona quae petebat iussit. Expulsus bonis suis ille, nō ut rusticus iniuriā tacitus tulit, contentus qd nō & ipse donatus esset. Sed Philippo epistolam scriptam, ac liberaliter scriptis quae accepta ita exaruit, ut statim Pausania mandaret, ut bona priori domino restitueret. Caterū improbilissimo militi, ingratisimo hospiti, audissimo naufrago, stigmata inscriberet, ingrātū hospitem testantia. Dignus quidē fuit, cui nō inscriberent illa literae, sed inculperent, qui hospitem suū nudo & naufrago simile in id in quo iacuerat ipse litrus impulerat. Quid uidebitur qd modus poenae seruandus fuit? Auferendū utiq; fuit, quod summo scelere inualerat. Quis autē poena eius moueret, qui id cōmiserat, p quo nemo misereri misericors posset.

Dabit tibi Philippus quia pmisit, etiā si nō debet, etiā si iniuriā facturus, etiā si scelus factus est, etiā si uno facto pclusurus est naufragij littora? Non est leuitas a cognito & dānato errore discedere, & ingenue fatendū est. Aliud putauit, deceptus sum. Hac uero superba stultitia perseverantia est. Quid semel dixerim, qualecumq; est, fixum ratumq; sit, non est turpe cum re mutare consilium. Age si Philippus possessorem illum eorum littorū reliquisset, quae naufragio cōperat